

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
MENŲ FAKULTETAS
MUZIKOS PEDAGOGIKOS KATEDRA

EGLĖ STATKEVIČIŪTĖ

Muzikos pedagogikos
magistrantūros studentė

**SOCIALINĖS IR KULTŪRINĖS APLINKOS ĮTAKA
IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKO MUZIKINEI VEIKLAI**

MAGISTRO DARBAS

Mokslinis vadovas
doc. dr. Vytautas Žalys

Šiauliai, 2008

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. MUZIKINIS UGDYMAS KAIP BENDROJO LAVINIMO DALIS	5
1.1. Ikimokyklinio muzikinio ugdymo Lietuvoje istorinė apžvalga.....	6
1.2. Vaiko muzikinė veikla darželyje kaip muzikinės kultūros puoselėjimo priemonė .	10
1.3. Ikimokyklinis amžius ir muzikinis ugdymas	16
2. PSICHOLOGINIAI IR SOCIALINIAI VAIKO RAIDOS VEIKSNIAI	20
2.1. Ikimokyklinio amžiaus vaikų raidos ypatybės.....	20
2.2. Socialinės aplinkos požymių reikšmė vaiko kultūrai	23
2.3. Lietuvių liaudies menas darželio ugdymo procese	26
3. TYRIMO METODIKA IR REZULTATŲ ANALIZĖ	28
3.1. Tyrimo instrumentas	30
3.2. Tyrimo imtis ir organizavimo metodika	32
3.3. Tyrimo rezultatai ir jų analizė	34
IŠVADOS.....	38
LITERATŪRA	39
PRIEDAI.....	41

ĮVADAS

Nuo seniausių laikų šeima buvo pagrindinė ašis jungianti senelius, tėvus, vaikus. Socialinė aplinka įtakojo ir įtakoja tolimesnį žmogaus pasirinkimą, požiūrį į kai kuriuos asmeninius ir kultūrinius reiškinius. Pasak A. Katinienės ir A. Vaičienės, (2001) šeima – kaip mažiausia tautinės bendruomenės dalis – yra tautinės kultūros pamatas. Kokia šeimų kultūra, tokia ir tautos kultūra. Šeima yra pirminė ir lemianti asmenybės ugdymo institucija, suteikianti ir fizinį, ir psichinį jos pamatą. Tik šeimoje augdamas vaikas per tėvų meilę, rūpinimąsi visais šeimos nariais, aukojimąsi kitų labai įgauna tvirtus dorovinius pagrindus. Šeimoje girdimos liaudies pasakos, dainos, žaidimai vaikui padeda suvokti estetinį tautos gyvenimą. Šeima ypač reikšminga normaliai ikimokyklinio amžiaus vaiko raidai. Visa tai lemia ir vaiko muzikinį ugdymą, nes vaikų muzikinė kultūra Lietuvoje vystėsi kartu su suaugusiųjų ir išskirti ją iš bendros kultūros galima tik teoriškai. Svarbu žinoti, kokia muzikinė aplinka įvairiomis epochomis supo vaiką, formavo jo dvasinį pasaulį ar skatino pasirinkti muziko profesiją. Kaip rodo įvairūs rašytiniai šaltiniai, senąją muzikinę kultūrą sudarė buitinė ir dievų garbinimo apeiginė muzika. Ji tiesiogiai siejasi su šeimos tradicijomis ir papročiais, tikėjimais ir darbais – visu gyvenimu. Šiais laikais šeima taip pat išlieka visko pagrindu, o ypač ikimokyklinio amžiaus vaikui, nes jam svarbiausia tėvų ir kitų šeimos narių nuomonė apie bet kurią jo veiklą. Vaiko ir tėvų santykių nuoširdumo vaisiai neabejotinai įtakoja vaiko gebėjimus, pozityvų požiūrį į bendravimą bei kolektyvinę (taip pat ir muzikinę) veiklą.

Menas žmogui yra svarbi saviraiškos, savirealizacijos sfera. Anot J. Kievišo ir R. Gaučaitės, (2000) kartu tai ir galimybė perimti žmonijos subrandintas dvasines bei menines vertybes, ugdyti savo individualią kultūrą. Tokias galimybes teikia aplinkoje funkcionuojanti paveldo kultūra, taip pat specialiai jaunosios kartos ugdymui skiriamas procesas. Tai pasakytina ir apie vaiką. Bręstanti vaiko kultūra skleidžiasi įvairiose aplinkos sferose, taip pat ir meninėje.

Žmogui būdingas savisaugos, užtikrintumo jausmo siekis. Ypač tai aktualu ikimokyklinio amžiaus vaikams. Todėl šio darbo autorė, kiekvieną rytą stebėdama vaikų, ir jų tėvų elgesį pirmomis vaiko buvimo darželyje minutėmis, siekė atskleisti šio momento svarbą visos dienos vaiko muzikinei (ir bendrai kultūrinei) veiklai.

TYRIMO OBJEKTAS – socialinės ir kultūrinės aplinkos įtaka ikimokyklinio amžiaus vaiko muzikinei veiklai.

DARBO TIKSLAS – įvertinti socialinės ir kultūrinės aplinkos įtaką ikimokyklinio amžiaus vaiko muzikinei veiklai.

DARBO UŽDAVINIAI:

1. Atlikti mokslinės-metodinės literatūros analizę apie ikimokyklinio amžiaus vaikų muzikinį ugdymą bei šio amžiaus tarpsnio vaiko psichologiją.
2. Parengti tyrimo instrumentą, skirtą įvertinti socialinės ir kultūrinės aplinkos įtaką ikimokyklinio amžiaus vaiko muzikinei veiklai.
3. Pildyti protokolus, atlikti jų analizę; atlikti anketinę tėvelių apklausą ir pateikti bendrą rezultatų analizę.
4. Suformuluoti ir pateikti išvadas.

TYRIMO METODAI:

1. Mokslinės ir metodinės literatūros analizė.
2. Eksperimentinis - konstatuojamasis tyrimas.
3. Statistinė duomenų analizė.

1. MUZIKINIS UGDYMAS KAIP BENDROJO LAVINIMO DALIS

Pagrindinis valstybės lygmens dokumentas, reglamentuojantis ugdymo turinį yra Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai. Šis dokumentas rengiamas priešmokyklinio, pradinio ir vidurinio ugdymo pakopoms. Bendrosios programos (2003) nusako ugdymo kryptį (tikslus ir uždavinius), taip pat tai, ko ir kaip turėtų būti mokomi vaikai (ugdymo turinį ir metodus). Tai pat nuo praėjusių metų (2007m.) kiekvienas Lietuvos darželis turėjo susikurti savo individualią ikimokyklinio ugdymo programą, kuria nuolat remiasi savo darbuose. Darželio, kuriame vyksta tyrimas ikimokyklinio ugdymo programos „Aš augu po Tėviškės dangum“ tikslas yra – atsižvelgiant į pažangiausias mokslo ir visuomenės raidos tendencijas, kurti sąlygas, padedančias vaikui tenkinti prigimtines kultūros, taip pat etninius, socialinius, pažintinius poreikius. Darželyje ugdytinos penkios kompetencijos, kurių meninei priklauso ir muzikinė vaiko veikla.

Priešmokyklinio amžiaus vaikams yra bendra ugdymo programa, kuria remiasi visi Lietuvos mokytojai, ji įtraukta į Bendrąsias programas ir išsilavinimo standartus. Priešmokyklinio ugdymo tikslas – laiduojant vaiko asmenybės skleidimąsi, ugdyti aktyvų, savimi ir savo gebėjimais pasitikintį, stiprią pažinimo motyvaciją turintį vaiką, sudaryti prielaidas tolesniam sėkmingam ugdymui mokykloje. Siektina įgyvendinti uždavinius, kaip:

- skatinti veikti, bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais ir suaugusiais kartu plėtojant vaiko emocinę, socialinę ir kultūrinę patirtį;
- ugdyti vaiko kūrybiškumą, žadinti jautrumą aplinkos estetikai ir meno reiškiniams, pagarbą tradiciniam menui, skatinti save atskleisti meno priemonėmis ir kitais būdais.

Darželyje ugdytinos penkios kompetencijos: socialinė, sveikatos saugojimo, pažinimo, komunikavimo ir meninė. Muzikinė veikla priskiriama meninei kompetencijai, kuriai ugdyti Bendrosiose programose ir išsilavinimo standartuose nurodyti uždaviniai.

Meninė veikla – universali vaiko visuminio ugdymo priemonė. Pagal Bendrąją programą ir išsilavinimo standartus (2003), meninis vaikų ugdymas pasižymi veiklos rūšių įvairove, lavina kūrybines galias, turtina emocinę patirtį. Meninė raiška – puiki priemonė ugdyti ir plėtoti vaiko socialinius ir komunikacinius gebėjimus.

1.1. Ikimokyklinio muzikinio ugdymo Lietuvoje istorinė apžvalga

Lietuvoje apie muzikinį ugdymą bendrojo lavinimo mokykloje fundamentalių darbų yra parengę E. Balčytis, V. Krakauskaitė, P. Daugaravičius, V. Surgautaitė, Z. K. Marcinkevičius, A. Dikčius, E. Velička ir kt. Jie tai pat yra dabartinių muzikos vadovėlių autoriai.

V. Krakauskaitė (Žymiausi pasaulio ir Lietuvos muzikos pedagogikos teoretikai ir praktikai. www.lmma.ku.lt. Žiūrėta 2008-04-17) sukūrė autorinę muzikos mokymo pradinėse klasėse programą, pagal ją parašė muzikos vadovėlius „Lakštutė“ I-IV klasėms ir mokytojams skirtas metodines knygas. Ji viena pirmųjų Lietuvoje solfedžio mokymą grindė reliatyviają solmizacijos sistema, taip pat yra perengusi muzikos mokykloms skirtų vadovėlių ir kitų darbų. P. Daugaravičius parengė ir išleido muzikos vadovėlių pradinėms klasėms, mokytojo knygą, publikavo įvairius mokslinius straipsnius. V. Surgautaitė drauge su E. Balčyčiu parengė muzikos vadovėlius viduriniųjų klasių mokiniams, metodinę knygą mokytojams ir kt. Z. K. Marcinkevičius parengė ir išleido muzikos vadovėlius pradinėms klasėms, muzikos mokymo programas pradinėms klasėms, plokštelių komplektus ir kt. E. Velička parengė ir išleido autorinę muzikos dalyko programą, metodinę knygą mokytojams „Garsų ir tylos paslaptys“, I-IV klasių mokymas vadovėlių ir pratybų sąsiuvinį, garso įrašų, vaizdinių priemonių ir kt.

Didžiausią indėlį į ikimokyklinio amžiaus vaikų muzikinį ugdymą įnešusi A. Katinienė. Išleista gausybė darbų, kaip „Muzikinis auklėjimas vaikų darželyje“, „Muzikinio auklėjimo ir lavinimo vaikų darželyje metodika“, „Estetinis vaikų auklėjimas darželyje“, „Vaiko muzikinės kultūros ugdymas darželyje“ ir kt. Taip pat yra seminarų, straipsnių autorė.

Pasak ikimokyklinio ugdymo gairių (1993), į XXa. pabaigą lietuviškas darželis atėjo eksperimentavimo bei geriausių dalykų atrankos iš įvairių sistemų keliu. Lietuvos darželio praktikoje ženklausios F. Frėbelio idėjos (dėmesys žaidimui, bendra vaikų ir auklėtojos veikla, rankų darbiai), O. Dekrolio idėjų atspindžiai, tai: gamtos kampeliai patalpose, lysvelės kieme, gyvūnų priežiūra darželyje. M. Montesori atradimai taip pat prigiję mūsų darželiuose: vaikiški baldai (žemi staliukai, kėdutės, praustuvai ir kt.), vaikų savitvarka – stalų dengimas valgiui ir pan.

Anot A. Katinienės ir A. Vaičienės (2001) knygoje aprašytų istorinių faktų XIV-XVI a. suklestėjo didikų muzikinė kultūra, įvairėjo atlikimo būdai, muzikos žanrai. Vyko jos luominė diferenciacija, turėjusi didelę reikšmę vaikų muzikiniam auklėjimui. Diduomenės vaikai specialiai buvo mokomi muzikos. Berniukai dažniausiai buvo mokomi groti smuiku, violončele, pianinu, fleita ir pan., o mergaitės – dainuoti, šokti ir groti. Visais būdais diduomenę mėgdžiojo miestiečių luomas. Iš šio luomo, miestiečių ir neturtingųjų bajorų, atsirado inteligentija, o iš jų ir muzikantai profesionalai, kurie,

įveikę nacionalinius, kultūrinius, socialinius prieštaravimus, padėjo tautinės muzikinės kultūros pagrindus.

A. Katinienės ir A. Vaičienės teigimu (2001), liaudies vaikų muzikinis švietimas suklestėjo XVIII a. pabaigoje – XIX a. pradžioje, išsiplėtus mokyklų tinklui. Tuo metu atsirado ir pirmosios ikimokyklinės įstaigos. Kuriantis tautinei mokyklai ir įvedus privalomą pradinį mokymą Lietuvoje, prie tikrosios muzikos ištakų galėjo prisiliesti dauguma valstiečių ir neturtingų vaikų. Mokyklų programose muzika buvo dėstoma kaip atskiras dalykas. Vaikai jau gaudavo pirminių žinių apie muziką, turėjo galimybę profesionaliau muzikuoti.

Prie ikimokyklinio amžiaus vaikų muzikinės kultūros plėtojimo Lietuvoje prisidėjo reguliarus muzikinis auklėjimas vaikų darželiuose. Juos steigė įvairios labdaringos draugijos. Pirmąjį lietuvišką darželį Marijampolėje įsteigė „Šv. Kazimiero“ draugija 1905m. Rengdama vaikų darželių auklėtojas, daug sumanumo ir triūso įdėjo „Lietuvos vaiko“ draugijos pirmininkė M. Nemeikšaitė. Kai kurias darželių vedėjas draugija siuntė į užsienį, kad šios susipažintų su pažangiausiais pasaulyje (O. Dekrolio, F. Frėbelio, M. Montesori ir kitais) vaikų auklėjimo metodais.

Iki 1940m. okupacijos Lietuvoje veikė nemažai darželių, tačiau jie buvo įsikūrę miestuose. Kaimo mažamečiai buvo auklėjami savo šeimose, muzikinis ugdymas priklausė nuo aplinkos. „Kiek leidžia suprasti rašytiniai šaltiniai, senesnių žmonių pasakojimai, ir kaimo mažamečiai nebuvo per daug nuskriausti muzikinio auklėjimo požiūriu, kadangi šeimoje buvo stiprios muzikavimo tradicijos.”¹ Pasak A. Katinienės ir A. Vaičienės (2001) knygoje aprašytų istorinių faktų kaimo žmonės dainuodavo, giedodavo per įvairias šventes, dirbdami įvairius darbus ar net susiję su kaimynais po darbų. Vaikai įsijungdavo į dainas, žaidimus, ratelius. Taip pat dainuodavo ganydami gyvulius. Be to, ir patys kurdavo muziką. Dainos, žaidimai palengvindavo monotoniškus darbus. Piemenukai kūrė ne vien dainas, bet ir instrumentinę muziką savo pasigamintais instrumentais: šiaudinais švilpukais, žilvitinėmis dūdelėmis, pirktais ar pasigamintais molinukais, įvairaus dydžio akmenukais ir t.t. „Rimtoji muzika valstiečių vaikams taip pat nebuvo visiškai nežinoma. Beveik kiekvieną sekmadienį, ypač vasaros metu, šeimos važiuodavo ar ateidavo į bažnyčią, kurioje visada skambėdavo klasikinė vargonų muzika. Mažametis vaikas gal ir negalėjo suprasti stambios formos kūrinį (mišių, preliudų, fugų), tačiau jis girdėjo gražius vargonų garsus, galėjo įsiklausyti į iškilmingus ir liūdnius sąskambius ir šitaip papildyti savo muzikinius įspūdžius.”² Anot knygos autorių, kai pasikeitė politinės aplinkybės, visą okupacijos laiką darželiai Lietuvoje išgyveno krizę. Daugumai vaikų darželių pedagogų naujovės buvo svetimos, nes reikėjo

¹ Katinienė A., Vaičienė A. (2001). Muzika vaikų darželyje. Šiauliai: Šiaurės Lietuva. P. 53.

² Katinienė A., Vaičienė A. (2001). Muzika vaikų darželyje. Šiauliai: Šiaurės Lietuva. P. 54-55.

atsisakyti religinio ir patriotinio auklėjimo, lietuvių liaudies meno propagavimo. Nemažai auklėtojų buvo išstremtos į Sibirą.

1959m. pasirodė pirmoji metodinė adaptuota knyga – K. Linkevičiaus „Muzikinis auklėjimas vaikų darželyje.“ Iš 133 muzikos kūrinų – 29 lietuvių liaudies, 39 – lietuvių kompozitorių ir 65 rusų liaudies ar kompozitorių. Jau tuo laiku beveik visuose vaikų darželiuose muzikos pamokėles vedė specialistai du kartus per savaitę, rengė vaikų šventes.

1966m. išleista nauja muzikinio auklėjimo metodika – „Muzikinis auklėjimas vaikų darželyje“ (autoriai M. Bedarfaitė, A. Katinienė ir K. Linkevičius). Joje nuosekliau išdėstytas muzikinis repertuaras, įtraukta daug daugiau lietuvių liaudies ir kompozitorių kūrinų, aptariami kiekvienos amžiaus grupės vaikų muzikinio vystymosi ypatumai.

Į ikimokyklinukų dainavimo galimybes buvo atkreiptas ir visuomenės dėmesys. Jau į pirmąjį (1974) televizijos ir moksleivių dainavimo konkursą „Dainų dainelė“ buvo pakviesti ir darželių auklėtiniai. Moksliniai tyrimai buvo plečiami.

Pastaraisiais metais, diegiant švietimo reformos uždavinius, muzikinio ugdymo turinyje ėmė dominuoti lietuvių liaudies muzika. Perteikiant vaikams tautos tradicijas, organizuojamos tautinės šventės, vakaronės, susitikimai su liaudies muzikos atlikėjais ir pan. Daugelyje darželių vaikai gerai susipažįsta su lietuvių praeities tradicijomis, menu, darbo įrankiais ir darbais, tradiciniais valgiais, gali pajusti tikrą tautos dvasią. „Pasikeitė ne tik muzikinio vaikų ugdymo turinys, bet iš dalies ir mokymo metodai. Vienas iš pagrindinių naujos darželio koncepcijos reikalavimų yra kompleksinis vaikų ugdymas – muzika integruojama į įvairią vaikų veiklą: gimtosios kalbos mokymą, tėvynės pažinimą, fizinę kultūrą ir pan.“¹

Pagal A. Katinienę (1998), bendrose, o ypač ikimokyklinės pedagogikos sistemose (F. V. A. Distervėgas, R. Ouveas, F. Frėbelis, M. Montesori, R. Štaineris ir kt.) muzika, muzikinė vaikų veikla traktuojama kaip instrumentas, galintis prisidėti prie įvairiapusio ugdymo. Šios sistemos yra žinomos ir populiarios ir mūsų šalyje. Vienose jų muzikai skiriama daugiau vietos, o kitose mažiau. Pvz., M. Montesori sistemoje dėmesys koncentruojamas tik į sensorinį klausos lavinimą muzikinėmis priemonėmis. R. Štainerio – Valdorfo sistemoje muzika labai toleruojama. Ji skamba visą dieną ir visur, kur tik įmanoma. Lavinant ritmiką siekiama suformuoti ne tik muzikos, bet ir žmogaus gyvenimo, pasaulio ritmo pajautą. Ikimokyklinio ugdymo gairių teigimu (1993), F. Frėbelio sistema ypač vertinta dėl žaidimo vaidmens vaikystėje, O. Dekrolio – dėl vaiko ugdymo per santykį su gamta, natūralia aplinka. S. Frenė nuomone, ugdymo tikslas yra ne žinios, o vaiko kritinio mąstymo, noro tirti ugdymas. Ž. Pjažė idėjos, paplitusios ir realiai taikomos ikimokyklinukų ugdymui daugelyje Europos ir pasaulio

---

¹ Katinienė A., Vaičienė A. (2001). Muzika vaikų darželyje. Šiauliai: Šiaurės Lietuva. P. 55-58.

šalių, jo mokslinėmis išvadomis grindžiamos vaikų ugdymo programos. Ž. Pjažė įrodė, kad vaiko vystymosi raidos etapų negalima pažeisti – nei skubinti, nei lėtinti – vaiko galios turi skleistis natūraliai, ikimokykliniais metais – per žaidimą.

Pasak A. Katinienės, A. Vaičienės (2001), individualiai vaiko muzikinei kultūrai ugdyti Lietuvoje suformuluoti tikslai – bendrieji ir specifiniai.

Bendrieji tikslai – bendras dvasinis vaiko prusinimas per jo muzikinę veiklą. Siekiama įtraukti vaiką į tautos muzikinę, dvasinę kultūrą, skiepijant pagarbą lietuvių liaudies ir profesionaliajai muzikai, pagilinti įvairiapusę vaiko patirtį, formuoti atitinkamas jo nuostatas (estetines, dorovines) per vertybinį santykį su muzika. Taip pat plėsti ir įtvirtinti neverbalines emocinio bendravimo priemones (balso intonaciją, mimiką). Siekti plėtoti dorovinę ir estetinę vaiko pasaulėjautą, tautinės savimonės pradmenis, panaudojant įvairią liaudies kūrybą, liaudies švenčių, vakaronių tradicijas, apeigas, palydimas muzika.

Specifiniai tikslai numato įvairiapusį muzikinį vaiko ugdymą, muzikinės kultūros pradmenų formavimą. Juos įgyvendinant siekiama vaikus pratinti prie meniškai vertingos profesionalios muzikos suvokimo, muzikinio skonio pradmenų formavimo. Diegti liaudies muzikos vertės suvokimą, skiepyti pagarbą jai, panaudojant įvairius jos žanrus: lopšines, žaidinimus, žaidimus, instrumentinę muziką ir kt., siejant su etninėmis tradicijomis, kalendorinėmis šventėmis, darbu. Sudarant muzikinį repertuarą pirmenybė turi būti teikiama rimtajai liaudies ir profesionaliajai muzikai.

H. Šečkuvienės teigimu (2004), išsamius ir gausius mokslinius tyrimus vaikų muzikinio ugdymo ikimokyklinėse įstaigose atliko N. Vetlugina. Ji analizavo vaikų muzikinio ugdymo ir jų bendro vystymosi sąveiką bei vaikų muzikinės kūrybos galimybes. Lietuvoje ankstyvojo muzikinio ugdymo tyrimų atlikta nedaug. A. Katinienė tyrinėjo dainavimą ir vaiko muzikinės kultūros ugdymą vaikų darželyje, K. Linkevičius – ikimokyklinio amžiaus vaikų mokymo groti muzikos instrumentais turinį ir metodus, A. Vaičienė – etapinio užsiėmimų programavimo rezultatų apskaitos vaidmenį efektyvinant 6-7 metų vaikų muzikinį auklėjimą. Visi minėti darbai skirti muzikinio ugdymo problemoms vaikų darželyje nagrinėti.

Vaikų liaudies muzikinis švietimas suklestėjo XIX a. pradžioje, kai išsiplėtė mokyklų tinklas, atsirado pirmosios ikimokyklinio ugdymo įstaigos. Plėtoti Lietuvoje muzikinę kultūrą darželiuose padėjo reguliarus muzikinis auklėjimas. XXa. pradžioje darželiai buvo įsikūrę tik miestuose, todėl kaimo mažamečiai buvo auklėjami savo šeimose, tad muzikinis ugdymas priklausė nuo vaikus supančios aplinkos. Nuo 1959m. Lietuvoje pasirodė pirmosios metodinės knygos, atliekami moksliniai tyrimai. Ikimokyklinis muzikinis ugdymas vis daugiau domino visuomenę, muzikinio ugdymo turinyje

ėmė dominuoti liaudies muzika. Pasaulyje ėmė kurtis įvairios pedagoginės sistemos, kurios sėkmingai taikomos ir Lietuvoje.

1.2. Vaiko muzikinė veikla darželyje kaip muzikinės kultūros puoselėjimo priemonė

„Žmogaus egzistencijai aktualu ne tik materialios aplinkos, bet ir vidinio pasaulio, dvasinių vertybių sistemos suvokimas. Šią sistemą, apskritai kultūros, taip pat ir meno sampratą reikėtų pradėti brandinti jau vaikystėje. Taip prasideda ilgas ir nepertraukiamas bendrosios kultūros pažinimo ir jos perėmimo, t.y. individualios kultūros brandos procesas. Asmens kultūros brandą skatina visuomenė, religija, pedagoginis procesas, taip pat meninis ugdymas – asmenybė formuojasi ir ryškėja visuomenėje, visuomeninių santykių sistemoje.”¹

Pagal A. Vaičienę (2000), ikimokyklinis ugdymas glaudžiai susietas su kultūriniu tautos palikimu, kurį vaikas perima dviem pagrindinėmis kryptimis:

- 1) kaupdamas vaikų smulkiąją kultūrą,
- 2) perimdamas suaugusiųjų kultūrą.

Gerai suvokęs ir įsisavinęs savo tautos palikimą, vaikas geriau supranta ir bendražmogiškąją kultūrą. Juo žmogus glaudžiau susijęs su savo tauta, tuo daugiau pati tauta jį ir jo tobulėjimą veikia. „Pasak P. Jokimaitienės, jau nuo seno (nuo pat feodalizmo laikų) suaugusieji tautosaka formavo vaikų dvasinį pasaulį, lavino protinius, meninius gebėjimus, fizinę jėgą, mokė gimtosios kalbos. Motina, sūpuodama, žaidindama savo kūdikį, dainuodama jam lopšinę, mokydama jį kalbėti, pažinti aplinką, perteikia tautišką grožio suvokimą.”²

Šiais laikais ypač daug kalbama apie teigiamą muzikos įtaką sveikatai. Aktualios prenatalinio muzikinio ugdymo problemos, ieškoma naujų sprendimų, kaip kuo daugiau tėveliams paaiškinti apie dar negimusio kūdikio muzikinį ugdymą. Pasak A. Piličiausko (2000), šias temas plačiai nagrinėja mokslininkai B. Longman, M.Lazarev ir kt. Tyrimais nustatyta, kad prenatalinio (dar kūdikiui negimus) muzikinio ugdymo įtaka akivaizdi visų pirma būsimojo piliečio sveikatai: ryškiai mažėja vaikų mirtingumas, maždaug 2,5-3 kartus – sergamumas ar įgimtos ligos. Patekę į vaikų darželį, tokie mažyliai gerokai greičiau adaptuojasi, jie nebijo naujų patalpų ar nepažįstamo žmogaus. Trejų metų

---

¹ Kievišas J., Gaučaitė R. (2000). Vaiko veikla meninio ugdymo procese. Šiauliai: ŠU leidykla. P. 7-9.

² Vaičienė A. (2000). Vaikų žaidimai su muzika. Straipsnių rinkinys. Muzikinio ugdymo aktualijos. Šiauliai: ŠU leidykla. P. 55-56.

vaiko išprusimas labai dažnai prilygsta šešiamečio pirmaklasio gebėjimams skaityti, rašyti, skaičiuoti, klasifikuoti daiktus.

„Muzikinė kultūra gali būti ugdoma tik aktyviai vaikui dalyvaujant muzikinėje veikloje (muzikos klausymas, muzikos atlikimas, muzikos kūryba, muzikos pažinimas).”¹ Pasak A. Katinienės (1998), jeigu muziką įtraukiame į kitas vaiko veiklas darželyje, susidaro prielaidos muzikai atlikti įvairias ugdymo funkcijas: muzikinę estetinę, dorovinę, pažintinę, etnokultūrinę, fiziologinę ir pan.

Pasak L. Navickienės (2001), muzikinę kultūrą galima apibrėžti kaip asmenybės ar visuomenės muzikinės patirties, t.y. žinių, gebėjimų, ir muzikinio poreikio, t.y. noro sąveikauti su muzika, dalyvauti muzikinėje raiškoje, vienovę.

Z. Rinkevičiaus teigimu (2002), tauta gyva ne tik savo kalba, papročiais, bet ir tautos muzika. Ji savo dainomis išreiškia tautišką pasaulėjautą. Tautos muzika – labai savotiškas „žinojimas“. Tautos dvasia, tautiška pasaulėjauta – tautinio ir „bendrojo“ meno šaltinis. Ji „gyvena“ gimtojoje kalboje ir gimtojoje gaidoje, visoje meninėje tautosakoje, kurioje vyrauja liaudies daina su savo numanoma ir mąstoma gelme.

Pasak A. Katinienės (1998), ikimokyklinio amžiaus vaikai yra emocingesni už suaugusiuosius, todėl ir muzikos poveikis jiems yra didesnis. Ikimokyklinio amžiaus vaiko emocinis jautrumas yra pagrindinė prielaida muzikos suvokimui ugdyti gana ankstyvame amžiuje. Pradiniame ugdymo etape gali būti perteikta tik tokia muzika, kurios meninė kalba, vaizdai ryškesni, paprastesni ir jų suvokimas nereikalauja iš klausytojo daug muzikinių žinių, ypač tai aktualu ikimokykliniame amžiuje, kurie prie muzikos gali patraukti tik meniškai vertingi, ne per daug sudėtinga kalba parašyti muzikos kūriniai, galintys sužadinti ryškias kontrastingas emocijas.

Pasak H. Šečkvienės (2004), priešmokyklinio amžiaus vaiko įtraukimas į prasmingą muzikinę veiklą aktualus platesne prasme, t.y. perimant ir plėtojant tautinę kultūrą. Nuo ankstyvosios vaikystės į vaiko sielą įaugusios lietuvių liaudies dainų intonacijos, muzikos meno pradmenų suvokimas leis ateityje geriau pažinti ir perimti tautinės muzikinės kultūros vertybes, o per jas suvokti ir pasaulinės muzikos dvasinę vertę. Pasak H. G. Ginott (1999), svarbiausias muzikinio lavinimo vaikystėje tikslas yra suteikti puikią jausmų išraiškos galimybę.

Anot D. Česnulienės (1993), muzikos mokymas ugdo vaiko muzikinius gabumus, jo jausmus, vaizduotę, atmintį bei protinį imlumą. Ikimokyklinėse įstaigose muzikos mokoma įvairia muzikine veikla: klausant muzikos, dainuojant, šokant, atliekant įvairias pratybas, grojant bei žaidžiant. Tikslą geriau pasieksime ir vaikams neatsibosime, jei naudosime įvairias vaizdines priemones, su vaikais žaisime, atliksime pratybas. Muzikinis ugdymas vyksta ne tik per muzikos pamokėles, jis pratęsiamas

---

¹ Katinienė A. (1998). Vaiko muzikinės kultūros ugdymas darželyje. Vilnius: Kronta. P. 167.

įvairia ikimokyklinuko veikla. Muziką ir jos elementus naudojame mokymo procese, koncertėliuose, žaidimuose ir kitur. Mankštinantis muzika drausmina, sukuria pakilesnę, smagesnę nuotaiką, ugdo ritmiškumą, grakštumą, pratina įsijausti į muzikos kūrinį. Lietuvių kalbos mokymui paįvairinti, diktacijai, tarčiai lavinti labai tinka vaikiškos liaudies dainelės, ypač muzikinės greitakalbės. Vaikas lengviau pažins gamtą, jei aiškinimą papildysime žvėrelių, paukščių balsus pamėgdžiojančiomis dainelėmis, taip pat dainelėmis ir rateliais apie metų laikus.

Ikimokyklinuko muzikinė veikla paremta muzikalumu, sensoriniais, atlikėjiškais ir kūrybiniais gabumais.

Muzikalumas reiškia kūrinio nuotaikos išgyvenimą, ritmo, dermės jutimą (dermės jautimas – skirti garsų aukštį, kryptį, atpažinti, atkartoti melodiją, jausti muzikinį sakinį).

Sensoriniai gabumai – tai garso aukščio, ilgio, tembro ir stiprumo suvokimas.

Atlikėjiški gabumai – gebėjimas tiksliai, išraiškingai atlikti kūrinį.

Kūrybiniai gabumai – mokėjimas improvizuoti ritminius ir melodinius motyvus, dainas, muzikinius šokius, žaidimus.

„Vaikui, kaip žinia, būdinga kompleksinė žaidimų pobūdžio veikla. Tai asmenybės požiūriu šiam amžiaus tarpsniui aktuali veikla ir būtent ji gali tenkinti vaiko savirealizacijos poreikius. Todėl kompleksinio mokymo laikotarpiu labiau ugdomos prielaidos vaiko meninei veiklai ir apskritai meninei kultūrai, o dalyko mokymo laikotarpiu ugdoma jau tiesiogiai meninė kultūra, kaupiama meninės savirealizacijos patirtis.”¹

Žaidimai – neatsiejama kasdieninė ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų ugdymo veikla. Jie žaisdami bendrauja, mokosi ir pan. Ypatingai vaikai mėgsta žaisti su muzika arba muzikinius žaidimus. Daugelis įvairių žaidimų sukurti suaugusiųjų žmonių ar net pačių vaikų. „Pasak V. Vitkausko, iš senovės paveldėti žaidimai yra ypatingi, labai pedagogiški, ugdo vaiką visais požiūriais, ypač plečia jo požiūrį į pasaulį, moko gražiai ir kilniai elgtis. <...> Auklėjant ikimokyklinio amžiaus vaikus, didelį poveikį turi judesiai pagal muziką – muzikiniai žaidimai. Muzikinis žaidimas yra nepakeičiama priemonė išoriniam pasauliui pažinti, pačiam jį vertinti. Žaisdami vaikai vaizduoja aplinką, geriau suvokia įvairius gyvenimo reiškinius.”²

Kiekvienas vaikas turi muzikalumo pradmenis, reikia juos toliau ugdyti. Negalimo vaikų skirstyti į muzikalius ar nemuzikalius. Žinoma, į darželį ateina vaikų iš labai skirtingų šeimų, todėl jų muzikiniai sugebėjimai skiriasi. Jeigu vaikas auga aplinkoje, kur beveik neskamba jokia muzika, atitinkamos ir jo galimybės. Tačiau, atėjus į darželį, visi po truputį juda į priekį, neišskiriant nei vieno.

¹ Kievišas J., Gaučaitė R. (2000). Vaiko veikla meninio ugdymo procese. Šiauliai: ŠU leidykla P. 29- 65.

² Vaičienė A. Vaikų žaidimai su muzika. Straipsnių rinkinys. Muzikinio ugdymo aktualijos. Šiauliai: ŠU leidykla. P. 55-57.

„Muzikinis ugdymas – vienas iš darželio uždavinių, reikia ugdyti kiekvieno vaiko muzikalumą, nepaisant, iš kokios aplinkos būtų į darželį atėjęs.”¹

V. Krakauskaitės teigimu (1992), mažylis labai imli ir gležna būtybė. Pirmieji žingsniai muzikoje lemia tolesnį jo muzikinį brendimą, todėl reikia nepamiršti numatytą medžiagą perteikti neskubant, neperkraunant. Svarbu ne išdėstyti temą, bet ją paaiškinti taip, kad kiekvienas vaikas sąmoningai suvoktų, praktiškai patirtų ir įgustų savarankiškai atlikti užduotis. Bendras muzikalumo, emocijų ugdymas yra veiksmingesnis negu gausus mokymas. Paviršutiniškumas, neįdomios, šabloniškos pamokos kelia mažų vaikų nuobodulį, bodėjimąsi muzika.

Pasak A. Gučo (1994), geriausia vaikų muzikinio ugdymo forma yra dainavimas. Visados reikia atsiminti, kad darželyje dainavimas neturi virsti mokymu. Reikia žiūrėti, kad vaikas dainuodamas nerėktų, kad jų balso tonas būtų švelnus, malonus ir aiškus, tartis – taisyklinga ir aiški, kad tinkamai laikytų galvą ir visą kūną. Reikia atkreipti dėmesį į vaiko balso apimtį, galimybes. Dainuojant per aukštai ar per žemai nei yra vaiko balso diapazonas galime pakenkti tolesniam balso vystymuisi. „Nors maža yra gerų vaikiškų dainelių, bet vis dėl to, ypač tarp liaudies dainų, yra tikrų perlų, kurių apimtis – 5-6 tonai. <...> Dabar vaikų darželiuose, kaip ir apskritai žmonėse, liaudies dainelės pradeda išstumti įvairios naujoviškos dainos.”² Kartais girdimos tokios nuomonės, kad Lietuvių liaudies dainelės nedainuojamos todėl, kad jau atsibodusios ar pan. Bet argi svetimos dainos ar jų melodijos, jau su sukurtais lietuviškais tekstais, gali atstoti mūsų turimą dainų lobyną, ypač tinkantį vaikų balsams? Ir savo nuotaika, ir muzikine struktūra liaudies dainos artimesnės, be to, tinka ir auklėjimo uždaviniams įgyvendinti.

Pagal ikimokyklinio ugdymo gaires (1993), kūrybiškumą ugdo vaikų vardų, patarlių, mįslių, grupėje esančių daiktų pavadinimų dainavimas. Didžiąją vaiko repertuaro dalį turėtų sudaryti folkloras, ypač vaikų dainos: lopšinės, paukščių ir gyvulių balsų pamėgdžiojimai, dainos apie paukščius ir žvėrelius, taip pat ganymo, kalendorinės (apie gamtą, gyvūnus) dainos ir kt.

Pasak A. Katinienės (1989), mokytojas, mylintis liaudies dainą, sugebantis laiku ir vietoje ją padainuoti, gali būti tikras, kad jis prisideda prie vaiko dvasinės kultūros ugdymo.

Anot Z. Rinkevičiaus (2002), liaudies daina – tai tautinė kultūra, visų pirma kultūra, jos dvasinė kokybė.

Muzikos klausymas darželiuose taip pat nelieka nuošalyje. A. Katinienės teigimu (1992), ši veiklos rūšis labiausiai prieinama vaikams nuo pat pirmų gyvenimo dienų. Muzikos klausymo metu vaikams suteikiama galimybė pajusti estetines jos savybes, kaupti muzikinius įspūdžius nuo pat pirmųjų

---

¹ Gučas A. (1994). Vaikų darželio pedagogika. Kaunas: Šviesa. P. 159.

² Gučas A. (1994). Vaikų darželio pedagogika. Kaunas: Šviesa. P. 160.

kontaktų. Ikimokyklinių ugdymo gairių teigimu (1993), klausydamasis gamtos garsų, paukščių balsų, civilizacijos triukšmų, vaikas mokosi klausytis ir įsiklausyti. Vaikystėje išmokstama iš klausos skirti gamtos garsus ir civilizacijos triukšmus, muzikinius ir nemuzikinius garsus. Tokio skirstymo nederėtų absoliutinti, nes akmenėlio pliumptelėjimas į vandenį ar žvaigždžių žibėjimas danguje taip pat galėtų būti suprantamas kaip muzika. Repertuaro, skirto muzikos klausymuisi, nederėtų pernelyg suprastinti, nes vaikai pajėgūs klausytis ir klasikinės muzikos. Muzikos klausymas gali būti ne tik aktyvus, bet ir pasyvus: piešimo, valgymo, poilsio, žaidimo metu. Vaiko psichiką tai visuomet veikia teigiamai. Tačiau muzika neturi tapti paprasčiausiu triukšmu, foną dera parinkti išmintingai. Geriausiai vaikų psichiką veikia aukštaičių sutartinės, dzūkų vienbalsės dainos, J. S. Bacho muzika, grigališkas choras, indų klasikinė muzika „RAGA“. Savo dvasia jiems artimiausia nuotaikinga V. A. Mocarto muzika.

Ritmas. Pasak V. Krakauskaitės (1992), vaiko jautrumas ritmui išryškėja labai anksti (dvejų – ketverių metų amžiuje). Tačiau jis iš prigimties nepakankamai tvirtas, ritmą lavinti būna sunkiau negu klausą (taip teigia dauguma pedagogų). Mažylių ritmo pojūtį lemia žaidimai, bendravimas su motina. Tai lopšinės su kūdikiu ant rankų, „katutės“ pratinant jį ritmiškai ploti rankutėmis, sūpavimas pagal muziką, ritmingas jo rankučių kilnojimas ir pan. Analogiškai judesiai praktikuotini ir žaidžiant grupėse. Dainuodami ar klausydamiesi lopšinės, mažieji supa lėlę, meškiuką. Pagal muziką kilnoja rankas, žygiuoja ir pan.

Muzikavimas. Remiantis V. Krakauskaite (1992), muzikuojant su ikimokyklinio amžiaus vaikais, visai nebūtinai tobuli, profesionalūs muzikos instrumentai – klavišiniai, styginiai ar kt. Ikimokyklinio ugdymo mokytojų pareiga – supažindinti mažylius su tembrų pasauliu, sudominti, kad jie patys panorėtų, ryžtųsi mokytis groti pasirinktu instrumentu. Todėl, atsižvelgiant į įvairių žaislų tembrą, reikia pasirinkti gražiausiai skambančius, labiausiai vaikų mėgstamus ir palengva pasitelkti juos muzikiniams žaidimais. Pavyzdžiui, muzikiniame procese galima panaudoti įvairius cypukus (įvairūs guminius žaisliukai), ratukus (žaislai su ratukais), barškučius (įvairūs kūdikių barškučiai), dėžutes (įvairios metalinės, plastmasinės, pripildytos visokiausių žirnelių, akmenėlių ir pan.), lopetėles (kastanjetės tipo medinis barškutis), lazdeles (medinius pagaliukus), trikampį (plieninis virbas, užgaunamas tiesiu plieniniu virbu), medinukus (medinės tuščios dėžutės), įvairius būgnelius, žaislines dūdeles, skudučius, natūralius instrumentus (akmenukus, pienių stiebelius ir kt.) ir daugybę kitų, atitinkančių vaikų amžių ir poreikius bei mokytojų ir vaikų fantazijas. Pagal ikimokyklinio ugdymo gaires (1993), ritminiai instrumentai neturi skambėti labai garsiai, kad negadintų vaikų klausos. Jie turi būti malonaus ir kokybiško tembro.

Improvizacija. Anksčiausiai vaikams tinkanti kūrybiškumo pasireiškimo forma. Pasak V. Krakauskaitės (1992), įpratęs savo judesius derinti prie muzikos, jautriai reaguodamas į įvairius

muzikos niuansus, mažylis palengva bręsta fiziškai ir vėliau geba atlikti gana sudėtingus uždavinius. Mokytojas turi skatinti improvizuoti – prisiminti, atkurti pvz., vaizduojamam gyvūnui būdingus judesius, žingsnius, šuolius ir kt. Galima pasitelkti paveikslėlius, knygų piešinius. Mokytojas turi išjudinti vaiko fantazijas. Iš pradžių galima improvizuoti be dainų, o vėliau smagiai dainuojant daineles, iliustruojant jų veikėjus ar veiksmus. Tokie žaidimai dažni vaikų darželiuose. Vienas populiariausių ankstyvojo improvizavimo žaidimų – „Jurgeli meistrelė“. Mažylių kūrybiškumą reikia skatinti kuo dažniau.

Pasak A. Katinienės ir A. Vaičienės (2001), ikimokyklinio amžiaus vaikų muzikinio ugdymo sėkmė didžia dalimi priklauso nuo muzikinės veiklos formų. Šiuo metu toleruojamos šios vaikų muzikinės veiklos formos: muzikinės valandėlės, muzikos integravimas į kitą veiklą, muzika šventėse, vakaronėse, pramogos, vaikų koncertai darželyje ir už jo ribų. Muzikos valandėlė – pagrindinė veiklos forma, kurios metu ugdomi vaikų muzikiniai gebėjimai, formuojami muzikinės ir bendrosios kultūros pagrindai. Muzikos valandėlė – tai pedagogo ir vaiko aktyvi veikla. Muzikos valandėlės metu vaikai dainuoja, šoka, groja, muzikuoja, klausosi muzikos kūrinių, mokosi improvizuoti, kurti muziką. Muzikos valandėlę sudaro daug komponentų: dainavimas, muzikos klausymasis, ritmika, grojimas muzikos instrumentais, muzikinė kūryba, didaktiniai žaidimai. Svarbu, kad pedagogas skatintų vaikų kūrybiškumą, teigiamas emocijas.

Tyrimais įrodyta, kad muzika teigiamai veikia sveikatą, todėl reikšminga kuo anksčiau vaiko gyvenimą sieti su teigiamomis emocijomis. Muzikinė kultūra gali būti ugdoma tik aktyviai vaikui dalyvaujant muzikinėje veikloje: dainuojant, muzikuoju ir pan. Ikimokykliniame amžiuje pradedama artimesnė pažintis su liaudies, pasaulio muzika, vaiko aplinkoje atsiranda naujovių. Ateityje ugdytiniai geriau pažins ir perims tautinės muzikinės kultūros vertybes, nes nuo mažų dienų visa tai bus po truputį skiepijama, kad ir jiems priimtina žaidimo forma. Ikimokyklinio ugdymo įstaigose muzikinis ugdymas vyksta ne tik per muzikos pamokėles, jis pratęsimas įvairia ikimokyklinuko veikla, nes mažiesiems per sudėtinga vien tik dainuoti, klausytis muzikos, muzikuoti ir kt. Nejučia, įjungiant muzikinius intarpėlius, pasakas, mįsles, dainuojamas skaičiuotes į jų žaidimus, prisidedame prie visybinio jo ugdymo, o veikloje pasirinkdami folklorą - prie vaiko dvasinės kultūros ugdymo.

1.3. Ikimokyklinis amžius ir muzikinis ugdymas

Tretieji vaiko gyvenimo metai. Pasak A. Katinienės (1983), trečiaisiais vaiko gyvenimo metais tvirtėja visas organizmas, tobulėja judesiai, vystosi nervų sistema, tvirtėja balso stygos, kvėpavimas, plečiasi balso diapazonas. Jie labai daug klausinėja, nori viską žinoti. Dainuodami ugdytiniai išmoksta nesudėtingų dainelių tekstą, ryškėja vaikų vaizduotė: skraido kaip paukšteliai, lesa, miega ir t.t. Šiais metais ypač tobulėja emocinė vaiko sfera, išryškėja jausmų užuomazgos. Atsižvelgiant į vaikų amžiaus ypatumus, keliami šie muzikinio auklėjimo uždaviniai:

- džiuginti vaikus ir kaupti jų muzikinius įspūdžius, ugdyti sugebėjimą atidžiai klausytis muzikos, mokyti įsiklausyti ir atpažinti girdėtas daineles ar pjeses;
- formuoti natūralų balso skambesį, stebėti ir taisyti laikyseną dainuojant;
- mokyti ritmiškai judėti pagal muziką, darniai atlikti nesudėtingus judesius su grupe, savarankiškai keisti judesius;
- mokyti skirti muzikinių garsų savybes (aukščiau-žemiau, garsiai-tyliai ir pan.), bėgimo, žygiavimo, liūliavimo ritmą.

Dėl riboto balso diapazono (re'-la' ribose), dėl balso ir klausos koordinacijos stokos šio amžiaus vaikai gali dainuoti tik nedidelės, maždaug kvartos ar kvintos apimties daineles.

Dirbant su šio amžiaus vaikais, jau labiau išryškėja muzikos pamokėlės struktūros komponentai: muzikos klausymas, dainavimas, ritmika bei žaidimai. Visi šie komponentai turi būti kiekvienoje muzikos pamokėlėje. Tai pat labai svarbios įvairios priemonės: būgneliai, barškučiai, minkšti žaisliukai ir pan. Muzikos pamokėlė turi būti žaidybinio pobūdžio, turėti tam tikrą siužetą, pvz., salėje vaikų laukia meškiukas ar kačiukas, atnešęs jiems dovanėlių: barškučių, pagaliukų ir pan. Šiame ugdytinių amžiuje svarbus ir savarankiškas muzikavimas. Grupėje vaikai turi turėti atitinkamų muzikinių žaislų, su kuriais kartais galėtų pažaisti. Reikia, stebėti, kurie vaikai dažniau prieina prie muzikos instrumentų ir bando jais groti, kai žaisdami migdo lėlę, galima juos paraginti ir kartu su jais padainuoti lopšinę. Šiame amžiuje muzika dažnai pasitelkiama ir kitų užsiėmimų metu, pvz., per mankšteles, gamtos pamokėles, per gimtosios kalbos pamokėles dikcijai ir artikuliacijai ugdyti (ypač tinka lietuvių liaudies dainelės).

Ketvirtieji vaiko gyvenimo metai. Remiantis A. Katinienės knyga (1983), ketvirtaisiais vaiko gyvenimo metais išryškėja vaikų interesas muzikai. Jie džiugiai eina į muzikos pamokėles, noriai dainuoja, šoka, žaidžia. Šiame amžiuje paaiškėja, kurie vaikai yra muzikalūs: jie būna ypač aktyvūs per muzikos pamokėles, labiau už kitus pradeda domėtis ir kita muzikine veikla, greičiau išmoksta daineles atmintinai. Atsižvelgiant į šio amžiaus vaikų ypatumus, keliami tokie muzikinio auklėjimo uždaviniai:

- ugdyti sugebėjimą atidžiai klausytis muzikos, atpažinti girdėtus kūrinėlius;

- ugdyti ansambliškojo gūdžio, lavinti dikciją ir artikuliaciją, saugoti vaikų balsus;
- mokyti ritmiškai, raiškiai atlikti judesius su muzika, derinti judesius prie muzikos nuotaikos.

Šiame amžiuje pasireiškia įvairesnė vaikų muzikinė veikla, jie turi sukaupti daugiau muzikinių įspūdžių ir įgiję tam tikrą muzikos klausymo įgūdžių. Vaikai geba ne tik emocionaliai reaguoti į įvairią muziką, bet jos pobūdį išreiškia žodžiais. Jie jau gali pasakyti, kad muzika yra linksma ar liūdna, garsi ar tyli ir pan. Stiprėja ir formuojasi vaikų balsai, tad atsiranda galimybė ugdyti kai kuriuos dainavimo įgūdžius: dikciją, artikuliaciją, kvėpavimą, ansamblių. Nors balso diapazonas ir neplatus (re¹-la¹), tačiau jie gali tiksliai intonuoti dainų melodijas, kartu pradėti ir baigti dainelę, atlikti ją greitesniu ar lėtesniu tempu. Ugdytinių judesiai būna labiau koordinuoti, tik be suaugusiojo pagalbos jie dar negali jų tiksliai atlikti. Vaikai jau moka sudaryti ratuką, eiti ir bėgti ratuku paprastai ir susikibę rankomis, ploti, trepsėti, nors techniškai jų judesiai dar ne visada tobuli: ne visada gali laiku pradėti ir baigti, keisti pagal muzikos nuotaiką.

Ketvirtaisiais metais ypač išryškėja vaikų muzikinių gabumų skirtumai, todėl svarbu organizuoti vaikų veiklą taip, kad ji būtų kuo įvairesnė. Muzikos pamokėlė turi būti aiškios struktūros, iš tokių komponentų kaip: muzikos klausymas, dainavimas, rateliai, didaktiniai muzikos žaidimai. Muzikinei vaikų veiklai pasitelkiamos įvairios priemonės: natos, muzikos instrumentai, paveikslėliai, žaislai ir kt. Jos padeda lavinti vaikų suvokimą ir dėmesį, žadina teigiamas emocijas.

Muzikinis vaiko auklėjimas turi būti organizuojamas kaip žaidimas. Muzikos pamokėlėse vaikai žaisdami klausosi muzikos, dainuoja, šoka, groja, tačiau ketvirtaisiais metais jie vaizdus dar sieja ir su veiksmis. Pvz., dainuodamas lopšinę supa lėlę ar meškiuką, grojant maršą žygiuoja ir t.t. Mokantis dainuoti didesnis dėmesys krypta į dikciją ir artikuliaciją. Svarbu, kad dainos būtų paprastų melodijų, patrauklų tekstų. Labiausiai vaikams patinka dainelės apie gyvūnus, meilę mamytei. Rateliai ir šokiai – įdomiausia ir patraukliausia šio amžiaus vaikų veiklos forma. Labiausiai ugdytiniai mėgsta ratelius ir šokius su imitaciniais judesiais, juos lengvai išmoksta ir išraiškingai atlieka ne tik vadovaujami suaugusiųjų, bet ir savarankiškai. Šio amžiaus vaikai grojami muzikos instrumentais mokosi atlikti paprasčiausius ritminius pratimus.

Penktieji vaiko gyvenimo metai. Pasak A. Katinienės (1983), penktaisiais metais vaikas smarkiai auga, sutvirtėja jo balso aparatas, nepavargdamas jis gali dainuoti 6-7 minutes. Platesnis ir jo balso diapazonas (re¹-si¹, kartais do²). Žaidimas dar yra pagrindinė vaiko veikla, labiau ryškėja siužetiniai vaidmeniniai žaidimai. Toliau vystosi vaikų pojūčiai, jautresnė darosi jų klausa, pradeda girdėti netikslų savo ir draugų intonavimą. Tobulesnė ir vaiko muzikinė atmintis. Dažnai vaikai atpažįsta savo mėgstamus kūrinis, prašo juos kartoti ir kartoti. Šio amžiaus vaikų jausmai pastovesni, gilesni, išryškėja kolektyviškumo jausmas. Padedamas pedagogų, penkiamečių kolektyvas formuoja teigiamas

asmenybės savybes: draugiškumą, kolektyviškumą ir kt. Nuo vaiko tarpusavio santykių su bendraamžiais, nuo jo padėties grupėje priklauso jo emocinė savijauta, noras lankyti darželį. Muzikinė veikla sudaro palankias sąlygas vaikų tarpusavio santykiams ir normaliai emocinei savijautai.

Vaikai jau daugiau domisi muzika, ryškesni muzikiniai sugebėjimai: tikslus įvairių ritminių pratimų atlikimas, dainos melodijos intonavimas, išraiškingesnis muzikos kūrinių atlikimas. Penktųjų metų vaikams keliama šie muzikinio auklėjimo uždaviniai:

- plėsti muzikinius vaikų įspūdžius, skiepyti meilę artimiesiems, ugdyti gražius vaikų tarpusavio santykius, jautrumą, muzikinį skonį;
- formuoti visapusiškus muzikos kūrinių atlikimo įgūdžius: dainuoti, šokti, groti, dainuojant šlifuoti dikciją, artikuliaciją, saugoti vaikų balsus;
- pratinti prie raiškių, grakščių kūno judesių, taisyklingos kūno laikysenos dainuojant, grojant.

Muzikos pamokėlė, kurioje vaikai įgyja reikiamų įgūdžių ir muzikos žinių, yra muzikinio auklėjimo pagrindinė forma. Pamokėlėje išmokęs dainelę, ratelį, vaikas gali savo pasiekimus pademonstruoti tėveliams, draugams.

Penktaisiais gyvenimo metais muzikos pamokėlė susideda iš šių komponentų: muzikos klausymo, dainavimo, ritmikos, grojimo, didaktinių muzikos žaidimų. Nors pamokėlės komponentai lieka tie patys kaip ketvirtaisiais metais, tačiau kiekvieno iš jų vidinė struktūra kokybiškai skiriasi. Vaikai pratinami kolektyviai muzikuoti, pritariant suaugusiojo grojimui. Muzikos klausymui pateikiami sudėtingesni kūriniai. Šiame amžiuje pradeda ryškėti individualūs balsų ypatumai. Daugiau dėmesio reikia kreipti į dikciją, artikuliaciją. Ugdant ritmikos įgūdžius, reikalaujama daugiau dėmesio kreipti į judesių techniką bei išraišką. Judesiai tobulinami nuolat juos kartojant. Grojant svarbu supažindinti su grojimo technika, pvz., paaiškinti, kaip reikia laikyti pagaliukus, koku būdu mušti būgną ir pan.

Šeštieji vaiko gyvenimo metai. Tai spartaus, pagal A. Katiniene (1983), fizinio vaiko vystymosi laikotarpis. Jo judesiai tampa tobulesni, koordinuoti, balsas skambesnis, bendras balso diapazonas yra nuo re¹ iki do² oktavos. Šeštaisiais metais gana ryškūs vaiko jausmai, giliausi yra meilė artimiesiems, rūpinimasis kitais, užuojauta.

Klausydamiesi muzikos, jie skiria kūrinio nuotaiką (linksma, liūdna, greita, lėta ir t.t.). Mėgsta dainuoti solo prieš publiką, paraginti dainuoti, stengiasi dainą atlikti išraiškingai, emocionaliai. Kai kurie smagesni liaudies rateliai tampa mėgstami ir yra dažnai atliekami savarankiškai. Grodami vaikai ritmiškai pritaria nesudėtingiems muzikos kūrinėliams, išmoksta skirti garso ilgį ir skiemenimis skaityti jo išraišką (ta, ti). Muzikinės kūrybos metu išmoksta padainuoti, paploti savo vardą, pritaikyti judesius rateliams, kurti ritminius motyvus instrumentais, improvizuoti. Atsižvelgiant į šias šešiamėčių charakterio ypatybes, numatomi šie muzikinio auklėjimo uždaviniai:

- plėsti muzikinius įspūdžius, gilinti domėjimąsi muzika, pratinti įsijausti į klausomą kūrinį, ugdyti muzikinius įgūdžius;
- mokyti dainuoti ansambliu, saugoti vaikų balsus;
- lavinti ritmiškus ir išraiškingus judesius, mimiką rateliuose;
- pratinti groti orkestre, atlikti ritminius pratimus pamokėlėse ir savarankiškai;
- ugdyti norą muzikuoti savarankiškai, bandyti kurti; ugdyti gražius vaikų tarpusavio santykius.

Šeštaisiais metais muzikos pamokėlėse stengiamasi daugiau dainuoti. Mokant ritmo, pratinami išreikšti muzikos pobūdį judesiais, savarankiškai taikyti judesius dainai. Muzikos klausymas padeda lavinti vaikus, nors išmokyti vaiką pamilti muziką, domėtis ja, pajusti joje išreikštas nuotaikas nelengva.

Šeštaisiais metais jau reikėtų mokyti dvibalsio dainavimo. Iš pradžių vaikai mokomi dainuoti trumpus kanonus. Pirmąjį pusmetį pratimus dainuoja atskirai, o antrąjį jie jungiami. Ugdytiniai toliau mokomi groti įvairiais muzikos instrumentais. Mokant ritmikos, svarbiausia yra judesių ritmiškumas ir raiškumas. Ugdat kūrybiškumą, rekomenduojama inscenizuoti daineles, sugalvoti ratelių ir šokių judesius, improvizuoti muzikos instrumentais.

Remiantis aukščiau pateikta literatūros analize, galima teigti, kad ikimokyklinio amžiaus vaikų muzikinis ugdymas nors ir buvo akcentuotinas, tačiau įvairiais laikais buvo skiriamas skirtingas dėmesys. Tačiau visada jis buvo suprantamas kaip vieningos, bendrosios kultūros puoselėjimo ar net visuminio, nedalomo pasaulio suvokimo dalis.

2. PSICHOLOGINIAI IR SOCIALINIAI VAIKO RAIDOS VEIKSNIAI

Pasaulyje tie patys reiškiniai dažnai aiškinami skirtingai. Kiekvienas pasaulį matome skirtingomis spalvomis. Ne veltui esama nemažai skirtingų psichologinių mokyklų, kryptų, tai leidžia psichologines temas nagrinėti savaip. Pagal D. Beresnevičienės knygos pavyzdį (2003), pamėginkime paaiškinti, kodėl vaikas, pamatęs tėvus, tiesia į juos rankutes? *Psichoanalitinės perspektyvos požiūriu* šį veiksma galima interpretuoti kaip Edipo arba Elektros komplekso pasireiškimą: mergaitė pirmenybę teikia tėvui (Elektros kompleksas), o berniukas pirmiausia rankutes į motiną (Edipo kompleksas). Žvelgiant iš *biheivoristinės, arba elgesio, psichologijos perspektyvos* aiškinama, kad vaikas tiesia rankutes todėl, kad motinos ar ranka (paprastai laikant kokį nors skanėstą) yra stimulus, į kurį vaikas reaguoja. Taigi vaiko elgesį skatina skanėstas. *Biologinės psichologijos supratimu* tokį vaiko elgesį lemia nervų sistemos dirginimas, žadinantis rankas judinančius raumenis. *Kognityvinės psichologijos požiūriu* vaiko elgesys gali būti interpretuojamas kaip kokio nors tikslo siekimas, pavyzdžiui, gauti gardesį. *Humanistinės psichologijos metodologinė mokykla* galėtų šį vaiko elgesį aiškinti kaip džiaugsmo ir meilės tėvams raišką. *Psichosocialinės vystymosi perspektyvos požiūriu* vaikas atlieka savo vystymosi užduotis – prisiriša prie savo globėjų, užmezga su jais santykius, teigiamai emociškai vystosi.

2.1. Ikimokyklinio amžiaus vaikų raidos ypatybės

Vientisą ir išsamiausią žmogaus asmenybės teoriją – psichoanalizės teoriją – XX a. pateikė Z. Froidas, o ją išvystė K. Jungas, A. Adleris, K. Horni, H. Salivasas ir E. Fromas (Asmenybė. www.straipsniai.lt/psichologija. Žiūrėta 2007-12-07).

Psichosocialinės teorijos atstovai tiria nuolatinį, visą gyvenimą trunkantį individo vystymąsi ir augimą. Didžiulę reikšmę asmenybės vystymuisi turi kultūra. Kiekvienam amžiaus tarpsniui kultūra kelia vis kitus reikalavimus. „E. Eriksono teigimu, yra aštuonios psichosomatinio vystymosi fazės. Barbara ir Philipas Newmanai išplėtojo Eriksono teoriją ir nurodė vienuolika fazių, pridėję prenatalinio vystymosi ir ilgaamžystės laikotarpius. Psichosocialinės teorijos atstovai skiria šias žmogaus vystymosi fazes:

1. prenatalinio vystymosi fazė trunka nuo vaisiaus užuomazgos iki kūdikio gimimo;
2. kūdikyste vadinamas laikotarpis tęsiasi nuo gimimo iki 2-ųjų metų amžiaus;
3. ankstyvoji vaikystė paprastai trunka nuo 2-ųjų iki 4-erių metų amžiaus;

4. vėlyvoji vaikystė (arba vyresnysis ikimokyklinis amžius) prasideda sulaukus 4-erių metų ir baigiasi šeštaisiais gyvenimo metais.¹

Šiame darbe analizuojami klausimai susiję su ikimokyklinio amžiaus vaikų muzikiniu ugdymu, todėl išsamiai apžvelgiami vaikų ankstyvosios ir vėlyvosios vaikystės raidos ypatumai.

„Ankstyvojoje vaikystėje, paprastai trunkančioje nuo 2-ųjų iki 4-erių metų amžiaus, kyla šios vystymosi užduotys:

- 1) mokomasi vaikščioti;
- 2) įgundama fantazuoti ir žaisti;
- 3) mokomasi kalbėti;
- 4) atsiranda savikontrolės gebėjimai.

Vėlyvojoje vaikystėje, kuri prasideda sulaukus 4-erių metų ir baigiasi šeštaisiais gyvenimo metais, sprendžiamos šios vystymosi užduotys:

- 1) lyties vaidmens identifikavimas („esu berniukas, o suaugęs būsiu vyras“);
- 2) ankstyvasis moralinis vystymasis (Kohlbergo vystymosi teorija);
- 3) gebėjimo žaisti grupinius žaidimus formavimasis;
- 4) savigarbos vystymasis.²

D. Beresnevičienės teigimu (2003), kūdikystėje ir ankstyvojoje vaikystėje reikšminguosius santykius sudaro socialiniai santykiai vien su motina ir tėvu ar kitais globėjais. Vėlyvojoje vaikystėje reikšmingieji santykiai apima brolius, seseris, senelius. Ankstyvojoje vaikystėje formuojasi savarankiškumas arba drovumas ir nepasitikėjimas savimi. Šiuo laikotarpiu vaikas lavina savo gebėjimus mėgdžiodamas tėvus, aukles, darželio auklėtojas, televizijos žvaigždes, kitus suaugusiuosius, net gyvūnus. Imitacija vaikui teikia pasitenkinimą. Nes jie tada gali tapti tuo, kuo žavisi. „Jei suaugusieji leidžia jam daryti tai, kad jis gali, vaikui išsiugdo jausmas, kad jis valdo savo kūną, poreikius, o didele dalimi ir savo aplinką. Taigi, sėkmingai vystantis asmenybei, formuojasi savarankiškumo jausmas. Nesėkmingai vyksta šis asmenybės raidos etapas, jei suaugusieji neleidžia vaikui išbandyti savo jėgų, skubina jį, bara, puola padaryti už jį. Tada vaikui formuojasi perdėto drovumo jausmas, jis abejoja savimi ir pasauliu, pradeda meluoti“³

Vėlyvojoje vaikystėje įvyksta iniciatyvumo ir kaltės jausmo psichosocialinė krizė. Anot D. Gailienės, L. Bulotaitės, N. Sturlienės (1996), sėkmingai praeina šis etapas, jei suaugusieji nevaržo

¹ Beresnevičienė D. (2003). Jauno suaugusiojo psichologija. Metodinis leidinys aukštosioms mokykloms. Vilnius: Presvika. P. 33.

² Beresnevičienė D. (2003). Jauno suaugusiojo psichologija. Metodinis leidinys aukštosioms mokykloms. Vilnius: Presvika. P. 34.

³ Gailienė D., Bulotaitė L., Sturlienė N. (1996). Aš myliu kiekvieną vaiką. Apie vaikų psichologinio atsparumo ugdymą. Vilnius: Valstybinis leidybos centras. P. 12-13.

vaiko iniciatyvos, leidžia jam bėgioti, bandyti, išgalvoti įvairių žaidimų. Svarbu, kad jie teigiamai reaguotų ir į vaiko intelektualinį iniciatyvumą – atsakytų į jo klausimus, leistų pasireikšti jo vaizduotei. Optimalu, jei suaugę taiko draudimus ir pasako „Ne“ tik tada, kai būtina. Tada vaikas nepraranda iniciatyvumo, pasitiki savo jėgomis, kartu pradeda formuotis sveika sąžinė ir pareigos jausmas. Šis raidos etapas nesėkmingas tada, kai vaiko auklėtojai per dažnai slopina iniciatyvą, neleidžia jam veikti, rodo, kad jo klausimai vargina ir įkyri. Tada vaikas pradeda jaustis kaltas, auga drovus, suvaržytas. Kita vertus, jai vaikui per daug viskas leidžiama ir jis šiame amžiuje nežino, kas tai draudimai ir ribos, jis gali užaugti nepakankamai sąžiningas ir atsakingas.

A. Jacikevičiaus knygoje pabrėžiama (1994), kad šiuolaikinėje psichologijoje įsitvirtino nuomonė, kad pagrindinės įgimtos ir įgyjamos charakterio savybės susiformuoja ankstyvojoje vaikystėje iki 6-ųjų gyvenimo metų ir sudaro giluminį charakterio sluoksnį, kuris vėliau mažai tesikeičia, įgyjant vienokį ar kitokį gyvenimo patyrimą.

Pasak K. A. Hansen, R. K. Kaufmann, S. Saifer (1997), ikimokyklinis vaikų amžius yra ypatingas. Vaikai yra smalsūs pasaulio tyrinėtojai, kurie nori viską išbandyti. Be to, plečiasi jų kalbos žodynas, tobulėja sakinių struktūra. Pagal D. T. Dodge, L. J. Colker, C. Heroman (2007), galima išskirti keturias vaiko raidos sritis – socialinę ir emocinę, fizinę, pažinimo bei kalbos. Pavyzdžiui, socialinė ir emocinė raida pabrėžia tokius tikslus:

- savivoka - savojo „aš“ suvokimas ir susiejimas su kitais žmonėmis – vaikais ir suaugusiais;
- atsakomybės už save ir kitus prisiėmimas – taisyklių ir dienotvarkės laikymasis, pagarba kitiems;
- socialinis elgesys – jautrumas kitiems ir bendravimas su pasauliu, pvz., dalijantis žaislais.

Socialinis ir emocinis pasirengimas yra lemiamas sėkmingam ikimokyklinio ugdymo įstaigos lankymui. Lengviausia formuoti ir puoselėti vaikų socialinius ir emocinius įgūdžius tuomet, kai jie dar maži.

Trejų metų vaikų amžius dažnai apibūdinamas kaip pereinamasis. Jie pradeda pasitikėti tėvais, pedagogais ir kitais žmonėmis. Vaikai nori, kad pastebėtume jų įgūdžius, pvz., minti triratuką. Nors šiuo metu atsiranda socialinių įgūdžių, tačiau jie dar neišsivysto. Fizinį įgūdžių reikalaujantys užsiėmimai, kaip pvz., šokiai pagal muziką suteikia daug pasitenkinimo šio amžiaus ugdytiniams. Anot A. Gučo (1981), vaikų kalba sparčiai vystosi, daugumas sugeba kalbėti sakiniais, atkartoti eiliuotus tekstus ir, be abejo, daug klausinėti. Pasak R. Žukauskienės (2002), trejų metų amžiaus vaikai, kurie dažnai žaidžia su kitais vaikais, labai anksti pradeda bendrauti vieni su kitais, vaikytis vienas kitą, plepėti arba tiesiog džiaugtis vienas kito buvimu, ir tai yra bendro žaidimo požymiai.

Keturmečiams, pagal D. T. Dodge, L. J. Colker, C. Heroman (2007), būdinga savarankiškumo ir draugiškumo dermė. Jiems patinka viską daryti patiems, jie didžiuojasi imituodami suaugusiųjų elgesį, mėgsta žaisti su vaikais, susidraugavę lengviau dalijasi žaislais. Vaikai smalsiai žiūri į pasaulį ir pasitelkia vaizduotę, norėdami jį suprasti. Tačiau jie gali turėti įvairių baimių, pvz., spinta gali pavirsti nedraugiškos pabaisos namais. Ketverių metų vaikų kalba tobulėja, jiems patinka klausytis skaitomų knygų.

Penkiamečiai, pagal D. T. Dodge, L. J. Colker, C. Heroman (2007), vis daugiau savimi pasitikintys savarankiški individai. Daugeliu aspektų jie paklusnūs, norintys pasirūpinti, užstojantys kitus, su pasididžiavimu lankantys ikimokyklinio ugdymo įstaigą, dažniausiai mandagūs, draugiški, mėgsta tyrinėti aplinką. Penkerių metų vaikams būdinga didelė bendravimo įgūdžių raidos pažanga, jie vartoja sakinius.

Vaikų veikla, požiūris darželyje taip pat nemažai priklauso nuo jų lyties. Berniukai labiau mėgsta judrius žaidimus, o mergaitės mielai žaidžia su lėlytėmis ir gali tai daryti gana ilgai. Berniukai mieliau žaidžia vieni šalia kitų, o mergaitėms labiau patinka žaisti drauge, be to, jos labai mėgsta piešti ir ankščiau negu berniukai išmoksta užrašyti savo vardą.

2.2. Socialinės aplinkos požymių reikšmė vaiko kultūrai

Vaikui nuo pat gimimo labai svarbi šeima, aplinka. „Šeima – svarbiausias veiksnys, apsprendžiantis vaiko asmenybės tapsmą. Šeimos ryšiai bei tėvų santykiai su vaiku šiam yra pirmasis ir įtaigiausias bendravimo modelis.“¹ Tą pripažįsta žymiausieji pasaulio psichologai. Nors iki šiol dar nemažai neatsakytų klausimų, remiamės jau atliktais tyrimais. Z. Froidas (Psichologija 8, 1998) ypač pabrėždavo žmogaus praeities, įgimtų instinktų ir potraukių reikšmę psichikai. A. Adleris orientavosi į individo ateitį, į jo susidarytą gyvenimo planą, kurį vykdydamas siekia tikslo. Anot A. Adlerio „elgesį lemia ne biologiniai veiksniai, bet socialiniai santykiai (tėvų ir vaikų, šeimos tarpusavio, santykiai su bendruomene). Pabrėžė vaikystės reikšmę tolesnei asmenybės raidai, nurodė aktyvią sąmonės įtaką šiam procesui, neigė ir pasąmonės dalyvavimo susidarant savo gyvenimo planą.“² A. Adleris, kalbant apie vaikus, stengiasi išsiaiškinti jų socialumo jausmą.

¹ Navaitis G. (1997). Psichologinė parama vaikui. Vilnius: Tyto alba. P. 17.

² Lietuvos TSR Aukštųjų mokyklų mokslo darbai. (1988). Psichologija, 8. Publikacijos. A. Adlerio individualioji psichologija. P. 145-147.

Viena iš pagrindinių Z. Froido teorijos idėjų yra, kad „tėvų įtaka yra lemiamas veiksnys formuojantis sveikai asmenybei.“¹ Pasak R. Žukauskienės (2002), ketverių – penkerių metų vaikas pradeda tapatinti save su tėvų moraliniais standartais. Z. Froidas pabrėžė, kad tapatinimasis yra pagrindinis vaiko lytį atitinkantis vaidmenų įsisąmoninimo mechanizmas. Iš pradžių visi vaikai stengiasi tapatintis su savo motina. Ikimokyklinio amžiaus berniukai jau nori būti panašūs į savo tėvą, o mergaitės stengiasi dar labiau būti panašesnės į motiną. Šiuo laikotarpiu vaikai perima tos pačios lyties tėvų elgesį ir moralines vertybes. Anot H. G. Ginott (1999), ir mergaitėms, ir berniukams reikia padėti rengtis skirtingai biologinei savo paskirčiai. Tėvai gali padėti nereikalauti iš skirtingų lyčių vaikų vienodo elgesio. Šeimyninis gyvenimas suteikia daugybę galimybių atskleisti vaikams tą tiesą, kad moterys ir vyrai, atlikdami skirtingus savo vaidmenis, yra reikalingi vieni kitiems ir turi rūpintis vieni kitais. Vyrishkumo arba moteriškumo ugdymas prasideda ankstyvoje vaikystėje. Tačiau nereikia versti vaikus pernelyg anksti atlikti jų lytį atitinkančius vaidmenis. Ikimokykliniame amžiuje tiek berniukai, tiek mergaitės mėgsta žaisti su lėlėmis ir jas globoti. Taip turi ir būti, nereikia nerimauti. Ikimokyklinio amžiaus vaikams reikia leisti žaisti tais pačiais žaislais ir tuos pačius žaidimus, jeigu jie šito nori. E. Eriksonas į vaiko elgesį žvelgė labai plačiai teigdamas, kad tam tikras konkretaus vaiko elgesys priklauso nuo jo ankstesnio patyrimo, dabartinės, taip pat nuo kultūrinės aplinkos ir net visos visuomenės istorijos. L. Vygotskis teigė, kad vaiko pažinimo raidai ypač svarbi jo socialinė aplinka.

Kadangi vaikui labai svarbi aplinka, kurioje jis auga, neatsiejama dalis nuo šeimos yra ir muzikinis auklėjimas. Pasak J.Gumbytės-Mačiulskienės (2005), šeima taip pat yra tautinės kultūros kūrimo pamatas. Kokia šeimų kultūra, tokia ir tautos kultūra. Pasak A. Maceinos, šeima yra tauta miniatiūroje. Joje glūdi visų tautinio gyvenimo sričių užuomazgos. Šeima yra pirminė ir lemianti asmenybės visybinį ugdymą institucija, suteikianti ir fizinį, ir psichinį, ir dvasinį jos pamatą. Pirmoji ir svarbiausioji šeimyninio muzikavimo dalis yra lopšinių dainavimas. Lietuvių liaudies dainos šeimyniniame muzikavime ypač svarbios, o dar daugiau – lietuvių liaudies vaikų dainos, kuriose taip pat galime rasti pagal amžių vaiko tariamų skiemenų, įsameninant, suteikiant vaizdą ir paskirtį. Visos vaikų dainos susijusios su vaiko amžiumi, jo ugdymu bei auklėjimo reikmėmis.

Anot A. Katinienės (1998), šeimoje, kurioje dainuojamos liaudies dainos, nusipelno didžiausios pagarbos, nes šeimyninis dainavimas, muzikavimas parodo, jog toje šeimoje gražiai bendraujama (o bendravimas – didžiausias šio laikotarpio deficitas), formuojami gražūs vaikų tarpusavio santykiai, ugdoma meilė liaudies muzikai, dedami pagrindai geram muzikiniam skonui. Tokiose šeimose augantys vaikai yra daug tvirtesni doroviškai. Vaikų darželis padeda šeimai ugdyti vaiką įvairiapusiškai, rūpinasi ir muzikiniu jo lavinimu, ir auklėjimu, nepriklausomai nuo vaiko muzikinių gabumų, tėvų

---

¹ Žukauskienė R. (2002). Raidos psichologija. Vilnius: Margi raštai. P. 40.

požiūrio į muziką ir muzikinį lavinimą, yra lavinamas kiekvienas. Esminės muzikinės kultūros prielaidos tai, kad muzikiniai gabumai, balso ypatumai turi įgimtas užuomazgas, tačiau jie vystosi, formuojasi tik muzikinėje veikloje.

Kalbant apie muzikinį ugdymą, taip pat svarbu nemaišyti kai kurių sąvokų, kaip pvz., darbe aktualių – gabumai ir gebėjimai, nors kartais šios sąvokos, kai kuriose valstybėse yra sutapatintos. Pagal H. Šečkuvienės knygą (2004), muzikiniai gabumai – psichologinių tyrimų objektas, tačiau apie jų buvimą ir išsivystymo lygį galima spręsti tik pagal individo gebėjimą reikštis muzikinėje veikloje. Gebėjimas – fizinė ar psichinė galia atlikti tam tikrą veiksmą, veiklą, poelgį, mokėjimo prielaida ar padarinys. Esminis gebėjimo ir gabumo skirtumas: gebėjimas yra individo potencialas atlikti tam tikrą užduotį, gabumas – potencialas įgyti savybes, reikalingas užduočiai atlikti, arba individo galimybė būti išmokytam tiek, kiek reikalauja gebėjimo lygis. *Muzikiniai gabumai* - tai įgimtos žmogaus asmenybės savybės, kurios ugdymo procese gali kisti – įgyti naują kokybę. *Muzikiniai gebėjimai* - tai gebėjimai, kurie gali būti įgyti tik ugdymo procese, o jų įgijimo sėkmę lemia muzikiniai gabumai, apie kurių išsivystymo lygį galima spręsti tik atsižvelgiant į gebėjimus atlikti tam tikrą muzikinį veiksmą.

Nesvarbu, kokioje darbovietėje dirba tėvai, jei tai siejama su bendra tėvų-vaikų veikla darželyje: veikloje, renginiuose, šventėse. Pasak D.T. Dodge, L. J. Colker, C. Heroman (2007), vaikai, kurių tėvai prisideda prie jų ugdymo(si), vėliau pasiekia geresnių rezultatų. Be to, tokių tėvų vaikai labiau mėgsta mokytis ir yra rečiau pašalinami iš ugdymo įstaigos nei nesidominčių ugdymu tėvų vaikai. Visiems vaikams reikia jais besirūpinančių ir aktyviai jų ugdymu besidominčių suaugusiųjų. Maži vaikai, stebėdami, kaip pagarbiai ir nuoširdžiai bendrauja jų šeima ir pedagogai, mato, kad abu jų pasauliai – namai ir ikimokyklinio ugdymo įstaiga – yra susiję. Šeimos, kurios noriai dalijasi savo etninėmis tradicijomis, praturtina grupės gyvenimą. Muzikinė veikla su tėveliais (kad ir namuose) vaikams suteikia daug džiaugsmo. Pasak O. Monkevičienės (2001), vaikams patinka dainos apie tai, ką jie dabar daro, ypač kai minimas jų vardas. Reikia kuo daugiau skatinti tėvelius, kad dainuotų su vaikučiais namie: apsirengdami, nusiprausdami, supant vaiką ant sūpynių ir pan. Muzikinė patirtis kartu su vaiku yra smagus būdas kurti šilus santykius.

Pasak A. Katinienės (1983), visai ikimokyklinio amžiaus vaiko veiklai daugiausia įtakos turi šeima. Nuo šeimos požiūrio į muziką atitinkamai priklauso ir vaiko požiūris į ją. Muzikinėje veikloje daug aktyvesni yra tie vaikai, kurių šeimose nuolat domimasi muzika, lankomi koncertai, grojama ar dainuojama. Nedrąsūs, nepasitikintys savo muzikiniais sugebėjimais būna tie vaikai, kurių šeimos muzikai abejingos.

2.3. Lietuvių liaudies menas darželio ugdymo procese

Bazilionų darželis (kuriame dirba darbo autorė ir yra atliekamas tyrimas), dirba etnokultūros kryptimi. A. Katinienės teigimu (1998), etnokultūriniai – liaudies muzikos kūriniai nukreipia vaikų mintis į tautos praeitį, jos intonacijos įsitvirtina vaiko sąmonėje ir tampa jam gražiausiomis. Liaudies muzika, pasakos su dainuojamaisiais intarpais, liaudiškos vakaronės šventės supažindina su tautos tradicijomis, skatina pagarbą senoliams, žadina tautinę savimonę. Vaikai labai noriai dalyvauja liaudiškose vakaronėse, dainuoja, žaidžia liaudies žaidimus, šoka ir ši muzika jiems gražiausia. “Tokių būdu susidaro būtiniausios sąlygos ir prielaidos tam tikro lygio vaiko muzikinės kultūros susiformavimui ir jos funkcionavimui. Ji reiškiasi muzikinėje vaiko veikloje įgyta patirtimi, susiformavusiu muzikos suvokimu (muzikine estetinė sąmone). Muzikinį vaiko ugdymą traktuojant kaip jo muzikinės kultūros formavimą, sudaro sąlygas muzikai joje reikštis pirmiausia kaip meninei vertybei, galinčiai specifiniu būdu prisidėti prie visybinio asmens ugdymo.”¹

Ne vienas pasaulio ir Lietuvos mokslininkas yra ištyręs, pabrėžęs liaudies kūrybos svarbą žmonių gyvenime. O ypač svarbu ją pažinti nuo pat mažų dienų. Jaunoms mamytėms patariama jau prenataliniu laikotarpiu sekti dar negimusiam kūdikiui pasakas, dainuoti lopšines, jį kalbinti. Mūsų krašte tinkamiausios lietuvių liaudies lopšinės, vaikiškos dainelės, kurių daugelis mamų jau neprisimena arba iš viso niekada nežinojo. Gimus ir paaugus mažyliams patinka įvairiausi žaidinimai, juokavimai ir pan. Vaikai ir liaudies kūryba turėtų būti neatsiejama grandimi, tačiau ne visi tuo domisi, daugumai tai nepriimtina, sena, nebeįdomi praeitis.

Pasak E. Veličkos (1995), liaudies kūryba – tarsi sielos veidrodis, kuriame kiekvienas įžvelgia tai, ką turi savyje. Vieniems tai tėra tik menkavertis praeities reliktas, kitiems – mokslinių tyrimų objektas, tretiems – būdas išreikšti savo patriotinius jausmus, ketvurtiems – gyvenimo būdas, neatsiejama jų būties dalis. Amžinosios būties tiesos nušvinta atsivėrus slaptosioms etninės mąstysenos kertelėms, o raktas į jas – mūsų kalba, nes kalboje atsispindi tautos mąstymo būdas, o ir pats mąstymas yra veikiamas kalbos. Ir kuo senesnė kalba, tuo gilesnės tiesos atsiveria ją tyrinėjant. Gėrio ir grožio vienovė, etinio ir estetinio prado sinkretiškumas ypač ryškus lietuvių liaudies dainose ir pasakose. Grožis, menas ir kūryba mūsų protėvių gyvenime buvo ne tik laisvalaikio ar pramogos dalykas, bet ir neatskiriama kasdienybės dalis. Meno kūriniai visai kitaip veikė protėvių sąmonę. Stogastulpis, kryžius, koplytėlė tapdavo neatskiriama žmogaus dalimi. Dabar tokie kūriniai, išrauti iš savo natūralios aplinkos ir perkelti į muziejų, netenka pusės savo estetinės vertės. Kaip tik todėl ir senosios dainos scenoje

---

¹ Katinienė A. (1998). Vaiko muzikinės kultūros ugdymas darželyje. Vilnius: Kronta. P. 167-168.

neskamba, nes būdavo dainuojamos ne bet kada, o griežtai nustatytu laiku, jos tarsi užpildydavo tris kosminius ciklus: parą (ryto, vakaro dainos), metus (kalendorinės dainos) ir žmogaus gyvenimą (lopšinės, vaikų dainos, vestuvinės, darbo dainos, raudos).

Anot J. Kudirkos (1989), kultūroje liaudies kūrybai – muzikai, papročiams, tautosakai – tenka reikšminga vieta. Liaudies kūryba yra nacionalinio savitumo išlaikymo prielaida, ji kupina liaudies išminties, fantazijos, poetiškumo. Liaudis iš seno siekė menine forma išsakyti savo meilę gamtai, išreikšti požiūrį į gyvenimą. Tėviškės kalneliai, javus brandinantys laukai, sodybos, žydintys sodai, miškai, paukščių balsai – tai buvo gijos, iš kurių kartų kartos, dirbdamos sunkų darbą, be perstojo audė dainų posmus, kūrė pasakas, grindė dorovės principus. Dainos, pasakos, padavimais išreikšta liaudies istorinė mintis, patarlės, priežodžiai, mįslės, papročiai, tautodailė ne tik atspindi turtingą liaudies kultūrą, geruosius žmogaus būdo bruožus – drąsą, humanizmą, atsidavimą tėvynei, sąžiningą, pasitikėjimą savimi, optimizmą, - jie moko suprasti ir mylėti grožį, ugdo pagarbą žmonėms ir gamtai, darbštumą ir kūrybingumą. Liaudies mene keliamos, propaguojamos dvasinės vertybės yra visada aktualios ugdant jauną žmogų, jo asmenybę. Liaudies kūryba – daugiašakis, sudėtingas ir gyvybingas reiškinys. Ji yra nacionalinės kultūros dalis ir profesionaliosios kūrybos šaltinis. Nuo to, kaip vaikai supažindinami su liaudies kūryba, priklauso visuomenės požiūris į liaudies kūrybą, iš dalies – ir mūsų krašto estetinis vaizdas bei savitumas. Svarbu išugdyti vaikų pagarbą ankstesnių kartų kūrybiniam palikimui, išmokyti gerbti ne tik savo, bet ir kitų žmonių darbą.

Pasak A. Katinienės ir A. Vaičienės (2001), lietuvių etnomuzika vaikams apima įvairius žanrus, o kiekvieno žanro viduje dar yra skiriamos kūrybinių grupės: dainų, ritmikų. Dainų grupei priskiriamos: lopšinės, žaidinimai, gyvūnijų apdainavimai, formulinės dainos, gamtos garsų pamėgdžiojimai, dainuojamosios skaičiuotės, erzinimai, ūkavimai, raliavimai. Ritmikų grupę sudaro: rateliai, šokiai. Etnodainose vaikams sukaupta pagrindinė emocionalioji tautos atmintis: estetinė ir dorovinė pasaulėjauta, kilniausi jausmai, mintys, nuostatos, fantazija ir pan.

Remiantis aukščiau pateikta literatūros analize, galima teigti, kad vaiko socialinė aplinka labai svarbi jo vystymuisi ir tobulėjimui. Be to, kiekviens žmogaus vystymosi amžiaus tarpsnis bendrajai kultūrai kelia vis naujus reikalavimus, o visų šių reikalavimų įgyvendinimo šaltiniu tampa šeima.

3. TYRIMO METODIKA IR REZULTATŲ ANALIZĖ

Bazilionų miestelis, kuriame dirba darbo autorė, priklauso Šiaulių rajono savivaldybei, Bubių seniūnijai. Reikia pripažinti, darbas mieste ar miestelyje – skiriasi. Pirmiausia, aplinka, o „Bazilionų miestelis išsiskiria nuostabiu gamtos grožiu. Po buvusios pertraukos jau penkioliktus atkurtos veiklos metus skaičiuoja Bazilionų vaikų darželis. Darželio kolektyvas ruošia vaikus mokyklai, puoselėja etnokultūros, moralės, pilietiškumo ir patriotizmo vertybes. Kelios dešimtys žmonių dirba vienintelėje išlikusioje Bubių seniūnijoje Bazilionų žemės ūkio bendrovėje. 2003 metų pabaigoje miestelio gyventojų iniciatyva įsikūrė visuomeninė organizacija Bazilionų miestelio bendruomenė. Organizacija užsibrėžusi ugdyti bendruomeniškumą, kurti bendruomenės veiklai reikalingą infrastruktūrą, aktyviai dalyvauti kultūriniuose ir sporto renginiuose, saugoti ir gražinti gyvenamąją aplinką, telkti bendram darbui, spręsti aktualiausias miesteliui ir visai bendruomenei problemas“.¹

Prieštaravimas tarp miesto ir miestelio socialinės aplinkos bei gana prieštaringas visuomenės požiūris į šeimą, aplinką bei liaudies meną ir paskatino šio darbo autorę imtis minėtų faktorių bei ikimokyklinio amžiaus vaiko muzikinės veiklos tarpusavio priklausomybės analizės. Norisi į viską pažvelgti truputį kitu kampu. Koks ryšys tarp tėvų ir vaikų, kai jie ateina ir į darželį ir tada, kai keliauja namo. Kokia aplinkos, šeimos, jos tradicijų svarba atėjus į darželį. Kaip vaikai bendrauja, žaidžia, jei atėjo į darželį liūdni, netvarkingi ir atvirkščiai. Kaip tai toliau įtakoja ugdytinių elgesį dienos, muzikos pamokėlių metu.

Norima atkreipti dėmesį į tautos tradicijas, nes darželis, kuriame atliekamas tyrimas, dirba etno kryptimi. Daugelis jas ignoruoja, teigia, kad tai pasenę dalykai ir neverta prie jų grįžti. Kitiems atrodo, jog šiuolaikiniams vaikams ar mokiniais liaudies kūryba jau nieko nereiškia ir neprimena. Todėl darbo autorės nuomone, gal dirbant darželyje ir reikia daryti tą pradžių pradžią, suteikiant informacijos ugdytinių tėvams apie liaudies kūrybos svarbą. Kartu bendradarbiaujant siekti bet kokių rezultatų. Suteikti vaikams kūrybiškumą, gebėjimą aktyviai veikti, išreikšti, kurti, plėtoti tautos kultūrą prisitaikyti prie vis naujų gyvenimo sąlygų, remiantis liaudies mums palikta kūryba, sugebėti joje išvelgti šiandieniam mažam žmogui reikalingus aspektus. Ypač aktualu padėti vaikui save išreikšti, mąstyti, aktyvinti vaizduotę, skatinti gerbti savo ir kitų kūrybą. Ikimokyklinis amžius – tinkama pradžia muzikinei kultūrai kurti – nes ateityje reikia talentingų, ryškių asmenybių, gebančių tautos kultūrą pakelti į naujas aukštumas. Tikslui pasiekti ieškoma įvairiausių būdų, kurie padėtų vaikui išreikšti save muzikuojant. Be to, socialinės ir muzikinės aplinkos įtaka vaiko veiklai muzikos pamokoje mažai nagrinėta problema, todėl aktualu ją tyrinėti.

---

¹ Žvilgsnis į istoriją ir dabartį. www.bazilionai.lt. Žiūrėta 2007-11-15.

Muzikinė veikla darželyje turi truputį panašumų į veiklą mokykloje, tačiau darželyje viskas vyksta žaidimo forma. Maži vaikai sunkiai išlaiko dėmesį, sunkiai susikaupia. Kiekvienas muzikinis užsiėmimas turi jiems atnešti kažką naujo, nematyto, turi tarsi netyčia įtraukti į muzikos pasaulį. Darželyje vaikams labiausiai patinka dainuoti, ritmo pratybos atliekamos su įvairiais žaidimo elementais, muzikos klausymas tai pat paprastesnis. Nemažai improvizuojame (pvz., bandome padainuoti savo vardą ar pan.).

Bazilionų darželis, kuriame vyko tyrimas, pasirinkęs etninio ugdymo kryptį. Todėl liaudies kūrybai, tradicijoms, papročiams skiriama ypač daug dėmesio. Dirbama pagal darželio mokytojų 2007m. parengtą ikimokyklinio ugdymo programą „Aš augu po Tėviškės dangum“, priešmokyklinio ugdymo programą, remiamasi etninio ugdymo gairėmis „Po Tėviškės dangum“ ir kt. Darželyje didelis dėmesys skiriamas liaudies kūrybai. Nuo pat mažų dienų vaikučiai girdi liaudies muziką, žaidžiame liaudies žaidimus, dainuojame liaudies daineles. Veikloje mokomasi patarlių, priežodžių, skaičiuočių, žaidimų ir pan. Mažieji ugdytiniai noriai įsitraukia į veiklą, klausosi liaudies melodijų, pritariant liaudies instrumentams. Po truputį, su vyresniam, patys bandome groti skudučiais, įvairiais mediniais instrumentais, tais, kuriuos galime rasti gamtoje: akmenukais, kaštonais. Kadangi darželis yra nedideliame miestelyje, gražios gamtos apsuptyje, tradicinės lietuvių šventės dar įspūdingesnės. Darželyje vykdomi įvairūs projektai, kuriuos sukuria pedagogai. Darželyje švenčiamos, minimos įvairios kalendorinės šventės. Darželio tradicinė rudens šventė – Rudens sambariai. Vaikai kartu su savo tėvais padaro namie įvairius darbelius iš rudens derliaus gėrybių, atsineša į šventę. Per visas šventes sudaromas specialus meniu, tradiciniai lietuvių valgiai, geriamos vaistažolių arbatos. Vaistažolės renkamos kartu su ugdytiniais. Per sambarius prie darželio sodiname medelius, į svečius pasikviečiame liaudies meistrų, tautodailininkų, muzikantų. Taip vaikai iš arčiau susipažįsta su liaudies menu, muzika, instrumentais. Svarbiausia, kad kartu dalyvauja tėveliai. Vaikai, kurių tėveliai ateina į šventes, turi didesnę motyvaciją, labiau džiaugiasi švente, patirtais įspūdžiais. Kiek galėdami, skatinamame vaikų – tėvų bendrą veiklą.

3.1. Tyrimo instrumentas

Sudarytas tyrimo instrumentas susidedantis iš: kasdieninio tėvų (artimųjų) požiūrio į vaikų palydėjimą ir pasiėmimą iš darželio; kasdieninių darželio aplinkos, bendravimo, savęs priežiūros ir kt. kriterijų; muzikos pamokėlių kriterijų stebėjimo ir protokolavimo (lapkričio, gruodžio, sausio, vasario mėnesiais). Taip pat ugdytinių apklausos „Tautinės šeimos tradicijos“ ir tėvelių apklausos „Tautinės šeimos tradicijos“ bei klausimo tėveliams apie vaiko dienos režimą namuose.

Pirmasis stebėjimas ir protokolavimas - Tėvų (artimųjų) požiūris į vaikų palydėjimą ir pasiėmimą iš darželio, darželio aplinkos, bendravimo, savęs priežiūros ir kt. kriterijai, muzikos pamokėlių kriterijai (nuo lapkričio 5d. iki vasario 28d.).

Stebėjimu siekiama išsiaiškinti tėvų ir vaikų santykių artumą, abipusį ryšį, tėvų požiūrį į palydėjimo į darželį svarbą ir supratimą, kaip tai įtakos tolimesnę vaiko dienos veiklą. Keltas klausimas ar artimi tėvų – vaikų ryšiai teigiamai įtakoja vaiko muzikinę kultūrą. Taip pat siekiama išsiaiškinti kaip įtakoja tėvų atlydėjimas į darželį savęs priežiūra (drabužiai), tolesnį vaiko elgesį darželyje: požiūrį į aplinką (grupė, salė, žaislai, instrumentai), požiūrį į silpnesnįjį (padeda, prižiūri), etiketą (elgesį prie stalo), ar reikalauja auklėtojos dėmesio, sugeba žaisti kolektyviai, dalijasi žaislais, įvairiomis priemonėmis. Siekiama išsiaiškinti, ar artimi vaikų - tėvų ryšiai, savęs priežiūra (drabužiai, jų tvarkingumas) skatina skirtingai elgtis darželyje, bendraujant su auklėtojomis, draugais, žaidžiant, muzikuojant ir kiek tai įtakoja muzikos pamokėles, jų kokybę. Muzikos pamokėlių metu tyrime aktualūs – stebimi ir aprašomi šie kriterijai: entuziazmas, melodinis išradingumas, noras žaisti, dainavimo kokybė, muzikavimas, ritmo pojūtis, aktyvumas, dėmesio poreikis, geranoriškumas, gebėjimas susikaupti ir įsiminti, draugiškumas.

Siekiant galimybės stebėjimo rezultatus apdoroti kompiuterine programa, kiekvienam kriterijui buvo priskirta skaitmeninė reikšmė. Tokiu būdu protokolo apie tėvų (artimųjų) požiūrį į vaikų palydėjimą ir pasiėmimą iš darželio kriterijai buvo įvertinti: (protokolas pateiktas 1 priede)

Požiūris į vaikų palydėjimą į darželį:

Jei ugdytinio nėra darželyje = 0;

Kai ugdytinis atvažiuoja specialiu autobusu vienas = 1;

Kai ugdytinį palydi iki darželio durų = 2;

Kai ugdytinį atveda į rūbinę, bet nepakalba su auklėtoja = 3;

Kai ugdytinį atveda į rūbinę ir pakalba su auklėtoja = 4.

Požiūris į vaiko pasiėmimą iš darželio

Jeigu ugdytinio nėra darželyje = 0;

Kai ugdytinis išvažiuoja specialiu autobusu = 1;

Kai ugdytinį pasiima iš rūbinėlės, nebendruoja su auklėtoja = 2;

Kai ugdytinį pasiima iš rūbinėlės, pasikalba su auklėtoja = 3;

Kai domisi vaiko veikla, kuri vyko tą dieną = 4.

Darželio aplinkos, bendravimo ir kt. bei muzikos pamokėlių kriterijams taikoma 6 rangų skalė, taip pat buvo priskirta skaitmeninė reikšmė: (protokolų pavyzdžiai pateikti 2 priede)

0 – kai ugdytinio nėra darželyje

1 – labai blogai

2 – blogai

3 – vidutiniškai

4 – gerai

5 – labai gerai

Kai kurių tyrime naudotų kriterijų paaiškinimai.

Entuziazmas – didelis dvasios pakilimo, įkvėpimo, užsidegimo įkarštis.

Išradingumas – sumanumas.

Noras – vidinis traukimas save patenkinti, ką nors gauti, pasiekti ir t.t. Pvz., dainuoti, valgyti.

Aktyvumas – veiklumas, energingumas.

Geranoriškumas – kuris nori gero.

Gebėti – mokėti, galėti.

Draugiškumas – linkęs draugauti, gera linkintis.

Sąvokoms paaiškinti remtasi internetine dabartinės lietuvių kalbos žodyno versija (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. www.autoinfo.lt. Žiūrėta 2008-03-05).

Antroji tėvelių (artimųjų) apklausa apie vaikų dienos režimą namuose.

Siekiami išsiaiškinti ar tai naudinga patiems tėvams ir taip pat darželiui. Keltas klausimas, ar vaikai, kurie namie turi dienos režimą, lengviau adaptuojasi prie darželio ritmo, kiek tai atsispindi darželio ir muzikinėje veikloje (klausimo pavyzdys ir rezultatų lentelė pateikti 3 priede).

Trečioji ugdytinių ir jų tėvelių (artimųjų) apklausa „Tautinės šeimos tradicijos“.

Siekiami išsiaiškinti muzikinės veiklos šeimoje puoselėjimą: ar namuose dainuojama, kokios dainos, kokias muzikines laidas jie žiūri, koku būdu klausosi muzikos, ar dainuoja su šeimos nariais ir pan. Keltas klausimas ar artimi tėvų – vaikų ryšiai skatina bendrą muzikinę veiklą, teigiamai įtakoja vaiko muzikinę kultūrą. Kiekvienas ugdytinis apklausiamas po vieną. Jis atsakinėja į 10 pateiktų klausimų, jie užrašomi (anketos pavyzdys pateiktas 4 priede).

Analogiška tėvelių apklausa. Tėvai (artimieji) anketas užpildo namuose. Atsako į 10 pateiktų klausimų. Surinktus duomenis galima palyginti: kaip atsakė vaikai ir tėvai. Buvo manoma, kad tos pačios šeimos tėvelių (senelių) ir vaikų atsakymai gali nesutapti. Namuose kartu dainuojamos dainos taip pat suartina vaikus ir tėvus. Ne kartą tenka girdėti, kaip atėję į darželį, vaikai dainuoja suaugusiųjų dainuotas dainas savo draugams, auklėtojoms. Siekta išsiaiškinti, kaip ir kiek tėvų elgesys skatina pagal jų pavyzdį veikti ir vaikus, turtina jų dvasinį pasaulį. Norėta kitu kampu pažvelgti, ar tai pagrįstas teiginys.

3.2. Tyrimo imtis ir organizavimo metodika

Tyrimo imtis. Tyrimo tikslams įgyvendinti pasirinktas ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo darželis, konkrečiau, Šiaulių rajono Bazilionų darželis. Bazilionai – miestelis, atitolęs nuo Šiaulių apie 20 kilometrų. Miestelis apsuptas gražios gamtos, netoliese yra ežerai, teka Dubysa. Darželyje veikia tik viena grupė, kurią lanko mišraus amžiaus miestelio ir aplinkinių gyvenviečių ugdytiniai nuo 2 metų iki 6 metų. Toliau gyvenančius vaikus į darželį atveža specialūs autobusai. Tyrimo metu darželį lankė 19 ugdytinių. Vaikų skaičius bet kada gali pasikeisti. Dėl įvairių priežasčių vieni palieka darželį, ir tada į jų vietas priimami kiti vaikai. Tyrime dalyvavo įvairaus ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus ugdytiniai: 12 berniukų ir 7 mergaitės. Tiriamųjų amžius: nuo 3m. iki 6m.

Ne visi vaikai turi abu tėvelius. Skirtingas yra pragyvenimo lygis, namų sąlygos, tėvų užimtumas ir pan. Daugumas tėvelių (patėviai) turi vidurinį išsilavinimą, dirba įvairių sričių

darbininkais Bazilionų miestelyje, artimuose kaimeliuose ar Šiauliuose. Apie kai kuriuos tėvelius (ar mamytes) tikslios informacijos nėra.

Pagal paskutiniuosius duomenis:

6 mamytės yra namų šeimininkės (bedarbės), 1 – Bazilionų ŽŪB darbininkė, 3 – dirba pardavėjomis (2 iš jų Bazilionuose, 1 Šiauliuose), 2 – studentės, 1 – Bazilionų mokyklos valgyklos pagalbinė darbuotoja, 1 – ūkininkė, 1 – Bazilionų pašto viršininkė, 1 – išvykusi dirbti į užsienį.

1 tėvelis – medkirtys, 2 – Bazilionų ŽŪB darbininkai, 1 – Bazilionų mokyklos vairuotojas, 1 – stogdengys, 1 – Šiaulių energijos stalius, 1 – Bazilionų mokyklos muzikos mokytojas, 1 – ūkininkas, 2 – šaltkalviai, 1 – naftos produktų pilstytojas, 1 – statybų darbuotojas, 1 – dirba užsienyje.

Matyti, kad daugumas tėvelių turi darbus. Dirba gana skirtingose srityse.

Darželio ugdytinių vaikų ir tėvų socialinė aplinka gana įvairi. Deja, yra ir patenkinamų. Skirtingos namų, pragyvenimo sąlygos įtakoja vaikų santykius su tėvais, seneliais, su darželio vaikais ir auklėtojais. Daugumas tėvelių turi vidurinį išsilavinimą, dirba įvairių sričių darbininkais Bazilionų miestelyje, Šiauliuose ar Šiaulių rajone. Palyginus su šiuolaikine visuomene, net truputi keista, kad užsienyje dirba tik 1 mamytė ir 1 tėvelis, nes mažame miestelyje beveik nėra darbo vietų, sunkus pragyvenimo lygis. Deja, bet yra tokių vaikučių, kurie atvedami į darželį netvarkingais rūbeliais, turintys problemų dėl higieninių reikalavimų. Yra tėvų, kurie nekreipia dėmesio į darželio taisykles, todėl ir kai kurie vaikai nepratinami prie režimo, taisyklių ir t.t. Todėl įvairūs kriterijai, kurie lemia vaiko elgesį, nuotaiką ir kitus veiksmus darželyje, apibūdinti tyrimo instrumento dalyje.

Ugdytinių tyrimas vyksta Bazilionų darželyje: viduje, lauke, miestelio aplinkoje. Darželio viduje tyrimas vyksta: darželio rūbinėlėje, grupėje, miegamajame, koridoriuje, salėje, logopedės kabinete, lauke. Kiekvieną dieną ugdytiniai po visų užsiėmimų, veiklos miega pietų miegą: nuo 14h iki 16h, nes turi pailsėti.

Muzikos instrumentai laikomi salėje, kur muzikiniai užsiėmimai vyksta daugiausiai. Instrumentarijus nėra gausus, nes vaikų instrumentams nėra skiriama lėšų (kaip ir kitiems būtiniams reikmenims). Bandome priemonių susikurti patys, kartu su vaikučiais. Instrumentai, kuriuos turime: pianinas (nesuderintas, negroja keletas klavišų); sintezatorius; vaikiškos kanklės (senos, beveik be stygų); skrabalų imitacija, kuriuos pasigaminome kartu su suaugusiųjų pagalba; skudučių rinkiniai (plastmasiniai, nebe nauji); pačių pasigaminti įvairaus dydžio skudučiai; pačių (suaugusiųjų) pagamintos įvairios medinės kaladėlės, medinės lazdelės; barškučiai iš medžio žievės; vienas kitas senas barškutis, kiti pačių pasigaminti iš įvairių medžiagų; pačių pagaminti šaudyklės formos barškučiai (medinė šaudyklė, ant valo suverti kamšteliai nuo butelių); yra keletas molinukų; keletas senų dūdelių. Prieš metus buvo skirta truputis lėšų instrumentams atnaujinti, nupirkta: trys tambūrinai, dvejios medinės

kaladėlės su muštukais. Stengiamės pasigaminti patys ką nors naujo, paprasto. Vaikams labai patinka išbandyti savo muzikos instrumentus. Nemažai grojame vadinamais „gamtos“ muzikos instrumentais: savo surinktais įvairaus dydžio akmenėliais, kankorėžiais, kaštonais ir kt.

Tyrimas, stebėjimai, apklausos vyko nuo 2007m. lapkričio 5d. iki 2008m. vasario 28d. Ugdytinių ir jų tėvelių (artimųjų) stebėjimas ir protokolavimas vyko kiekvieną darbo dieną. Taikyti stebėjimo, anketavimo metodai.

3.3. Tyrimo rezultatai ir jų analizė

Pirmojo stebėjimo ir protokolavimo - Tėvų (artimųjų) požiūrio į vaikų palydėjimą ir pasiėmimą iš darželio, darželio aplinkos, bendravimo, savęs priežiūros ir kt. kriterijų, muzikos pamokėlių kriterijų (nuo lapkričio 5d. iki vasario 28d.) tyrimų analizė

Apžvelgus tyrimo rezultatų duomenis pastebėta, kad ikimokyklinio amžiaus vaikams ypač svarbus tėvų palydėjimas į darželį. Nuo to priklauso, kaip vaikas elgiasi darželyje, pasilikęs su draugais, auklėtojomis. Ypač pabrėžtinai auklėtojos dėmesio poreikis, kuris siejasi su kitais kriterijais. Jis ypač ryškus, pasikartojantis, galima sakyti, kiekvieną stebėtamą dieną. Fiksuotas ryškus koreliacijos koeficientas tarp tėvų palydėjimo į darželį ir auklėtojos dėmesio poreikio ($p \leq ,366$; $p \leq ,201$; $p \leq ,336$; $p \leq ,205$). Remiantis gautais tyrimo rezultatais galima teigti, kad ikimokyklinio amžiaus vaikams ypač svarbus tėvų, jų artimųjų dėmesys, tarpusavio ryšys. Jei rytą tėvai vaiką atveda į darželį, su juo šiltai atsisveikina, pabendrauja, ugdytinis jaučiasi saugus, ne vienišas, supranta esąs reikalingas. Jeigu vaikas namuose nuolat apsuptas dėmesio, tad darželyje jis nori gauti jo ne mažiau, todėl reikalauja ir iš auklėtojos. Tačiau, jeigu vaikui namuose nėra skiriama daug dėmesio, jis jaučiasi vienišas, neišklausytas, todėl ir darželyje būna suirzęs, neramus. Todėl ir tokiu atveju ugdytinis nori būti apsuptas auklėtojos dėmesiu, šiluma, sekioja iš paskos, nori įbūti išgirstas, išklaudytas.

Apdorojus tyrimo duomenis, pastebėtas koreliacijos koeficientas tarp auklėtojos dėmesio poreikio ir muzikavimo ($p \leq ,025$). Galima teigti, kad auklėtojos dėmesio reikalavimas aktualus ir muzikuojant per muzikos pamokėles. Iš rezultatų matyti, kad muzikuojantis vaikas nori atkreipti auklėtojos dėmesį, pasireikšti, parodyti, ką sugeba. Sulaukęs palaikymo, jis dar labiau stengiasi, nori visada būti pastebėtas.

Nori atkreipti dėmesį į tėvų palydėjimo į darželį svarbą etiketui ($p \leq ,317$; $p \leq ,289$). Gauti tyrimo skaičiavimai rodo, jog tėvų – vaikų šilti santykiai įtakoja ugdytinio etiketą darželyje. Jeigu

namuose vaikas sulaukia dėmesio, pamokymų, tad ir darželyje jam lengviau adaptuotis. Šiltų tėvų, artimųjų jausmų apsuptyje palydėtas į darželį, ugdytinis darželio dienos metu prie stalo elgiasi ramiau, santūriau, jo elgesys daugiau koncentruotas.

Atkreipiamas dėmesys į tėvų palydėjimo į darželį ir vaikų gebėjimo susikaupti ir įsiminti kriterijų fiksuotą koreliacijos koeficientą ($p \leq ,287$). Remiantis gautais tyrimo rezultatais pastebėta, kad ir vėl labai svarbus tėvų palydėjimas į darželį, kuris siejasi kone su visais aprašomais kriterijais. Šiuo atveju, ugdytiniai per muzikos pamokėles yra labiau susikaupę, geriau įsimena užduotis. Pastebėta, kad ugdytiniai, kurie atvažiuoja autobusu vieni arba tėvai jų nepalydi į darželį, yra niūrūs, daugiau išsiblaškę, sunkiai sutelkia dėmesį.

Buvo pastebėtas ryšys tarp tėvų palydėjimo į darželį ir vaikų dalijimosi žaislais, įvairiomis priemonėmis ($p \leq ,386$). Fiksuotas koreliacijos koeficientą matyti, jog tėvų dėmesys sietinas ir su vaikų dalijimusi su kitais darželyje. Vaikas, kurį palydi artimieji, kad ir atsinešęs savo žaisliuką ar knygutę iš namų mieliau dalijasi su kitais, draugiškiau žaidžia ir su darželio žaislais, dalijasi įvairiomis priemonėmis. Ugdytinis, kuriam namuose skiriamas mažesnis dėmesys ir dar atvažiuoja ar ateina vienas į darželį, sunkiau dalytis su draugais. Jis daugiau nori turėti pats vienas, atima iš kitų ir bando slėpti daiktus, skundžiasi, kad kiti vaikai nepriima į įvairius žaidimus ir pan.

Fiksuotas koreliacijos koeficientas tarp tėvų palydėjimo į darželį ir ugdytinių sugebėjimo darželyje žaisti kolektyviai ($p \leq ,266$; $p \leq ,303$). Remiantis gautais duomenimis, pastebėta panaši situacija kaip ir dalijimosi žaislais ir įvairiomis priemonėmis. Galima teigti, kad tėvų palydėjimas daro nemažą įtaką vaiko draugiškumui, kolektyviniam žaidimui darželyje.

Noriu pažymėti ryšį tarp tėvų palydėjimo į darželį ir dainavimo kokybės ($p \leq ,137$). Fiksuotas ryškus koreliacijos koeficientas. Remiantis gautu rezultatu galima teigti, kad vėlgi, tėvų palydėjimas labai svarbus kone visiems tirtiems kriterijams. Jeigu vaikas su meile palydimas į darželį, muzikos pamokėlės metu dainuoja aktyviau, linksmiau, kokybiškiau. Atvirkščiai, negaunantis to ugdytinis priešinasi bet kokiai veiklai, yra neramus, besiblaškantis, kartais net trukdantis kitiems.

Atkreipiamas dėmesys į tėvų palydėjimo į darželį ir muzikavimo ryšį ($p \leq ,041$; $p \leq ,374$). Iš gautų duomenų matyti, jog vaiko artimųjų dėmesys sietinas ir su muzikavimu. Vaikas, atėjęs ar atvažiavęs į darželį vienas, sunkiau susikaupia, kartais net tingi atlikti paprasčiausias užduotis, nors ir per muziką viskas vyksta žaidimo forma. Muzikuoja atmetinai, trukdo kitiems. Vaikas, palydėtas į darželį jaučiasi užtikrintas, todėl ir muzikuojant būna didesnis stimulus.

Noriu atkreipti dėmesį į tėvų palydėjimą į darželį ir vaikų aktyvumą per muziką ($p \leq ,334$;

$p \leq ,338$) bei tėvėlių palydėjimą ir geranoriškumą (per muziką) ($p \leq ,390$). Pastebėtas ryšys leidžia teigti, kad vaikas, kurį palydį į darželį yra aktyvesnis ir per muzikinę veiklą. Jausdamas artimųjų dėmesį jis spinduliuoja noru, kuo geriau atlikti užduotis, parodyti savo sugebėjimus.

Atlikus koreliacinę duomenų analizę, galima daryti išvadą, kad vaiko kasdienė veikla, aplinka daro didžiulę įtaką jo požiūriui į aplinkinius, į muzikinę veiklą, savęs kaip muzikinės veiklos dalyvio suvokimą. Nors tyrimas buvo atliekamas kiekvieną dieną ir daugeliu atveju duomenys buvo gauti gana skirtingi, tačiau bendros tendencijos rodo, kad yra glaudus ryšys tarp tėvų požiūrio į vaiką, dėmesio jam rodymo ir vaiko muzikinės veiklos kokybės.

Antrosios tėvėlių (artimųjų) apklausos apie vaikų dienos režimą namuose rezultatai

Iš apklausos rezultatų matyti, kad labiausiai akcentuotinas – dienos režimo sudarymas. Iš 19 tėvų 10 nurodė teigiamą režimo pusę. Sudariusieji dienos režimą pripažino, kad jis – naudingas (Pvz., „Rytą praustis, vakare 20h miegoti“, „Keliasi ir miegoti eina tuo pačiu metu“, „Vaikas pats atsibunda rytais panašiu laiku“ ir kt.).

Nesudariusiųjų režimo sąrašo tėvų pastabose vyrauja nuomonė, kad rimtesnių problemų planuojant laiką nėra (Pvz., „Jokių problemų neturime“, „Nėra problemų, mes susitariame supratingai“, „Esame pasiskirstę darbais“ ir kt.). Be to, kai kurie, nors nesudarę dienos režimo, nurodė, kad nors ir neplanuodami, bet dienos režimo laikosi (Pvz., „Rėžimo nėra, išskyrus pietų miegą“, „Esame pasiskirstę darbais, „Į darželį keliamės vienu metu“ ir kt.).

Taigi iš apklausos rezultatų matyti, kad tėvų požiūris į vaikų laiką reglamentuojančias priemones daugeliu atveju yra pozityvus. Tai pastebima, net tuomet, kai tėvai nėra sudarę aiškaus dienos režimo grafiko. Pilni duomenys pateikti segtuve „Apklausa apie vaiko dienos režimą“.

Trečiosios ugdytinių ir jų tėvėlių (artimųjų) apklausos „Tautinės šeimos tradicijos“ rezultatai

Iš apklausos rezultatų matyti, kad vaikai daugiausia klausosi ir žiūri tokias laidas, kurias žiūri tėvai. Jeigu šeimoje yra muzikuojančių kokiais nors muzikos instrumentais, vaikas taip pat nori groti tuo instrumentu, svajoja kurti savo dainas ir pan. Pastebėta, kad darželio ugdytiniai mėgsta fantazuoti, susikurti pasaulį, kuris jam patiktų. Pvz., viena mergaitė aiškino, kad jos tėtis turi ir groja namuose smuiku, nors patys tėvai teigia, kad namie neturi jokių instrumentų ir jais negroja, o tik kartais padainuoja. Tai, matyt, reiškia vaiko norą užsiimti tokia veikla.

Buvo pastebėta, kad šeimose muzika nėra visiškai apleistas klausimas. Dainuojama, kai gera nuotaika bei per įvairias šventes. Deja, mažai kuriems vaikams buvo ar yra dainuojamos lopšinės. Nemažai vaikučių norėtų daugiau dainuoti su tėveliais, o tėveliai atvirkščiai – jų nuomone ir taip pakankamai yra dainuojama.

Dažniausiai sutinkamas muzikos instrumentas – mokyklinė dūdelė, kuriomis muzikuoja vyresnieji – broliai arba seserys mokykloje. Pastebėta, jog vaikų, kurių artimieji turi ar groja koku nors muzikos instrumentu, daugiau dainuoja darželyje, klausia, kada vėl eisime į muzikos pamokėles. Net prašo grupėje daugiau ir dažniau paleisti muziką per grotuvą.

Darželio ugdytiniai daugiausia dainuoja daineles, ar net namie moko savo tėvelius, kurias išmoko darželyje. Pastebėta, kad jiems mieliausios – Kalėdų metu išmoktos dainos. Jos asocijuojasi su švente, Kalėdų seneliu, kartu su tėvais praleistomis akimirkomis. Taigi bendra vaikų – tėvų veikla, o dar per dainas, žaidimus, veikia teigiamai, žadina nuoširdžius jausmus.

Iš apklausos duomenų matyti, kad vaikai ir jų tėveliai žiūri panašias muzikines laidas, šou, kurias rodo per Lnk, Tv3 ar Lietuvos televiziją. Natūralu, vaikai žiūri tai, ką ir jų tėvai. Ką vaikas mato per televiziją, girdi per radiją, tas jam ir gražiausia. Deja, tik nedaugelis ugdytinių žiūri vaikams skirtas muzikines laidas, kaip „Tele bim bam“ ir pan. Mažai vaikų ir tėvelių žiūri ir „Dainų dainelę“. Daugumos atsakymai: žiūrime „Kelias į žvaigždes“, „Padainuokim“, „Žvaigždžių duetai“, sveikinimų koncertai. Kokios laidos – toks formuojasi ir muzikinis skonis.

Apibendrinant anketos duomenis vertėtų pabrėžti, kad šeimos narių įtaka muzikinei vaiko veiklai ir jo muzikiniams prioritetams daro neabejotiną įtaką. Tai lemia mėgstamiausių instrumentų pasirinkimą, aplinkos, kurioje vaikas geba dainuoti, dainų repertuaro bei televizijos transliuojamų muzikinių laidų pasirinkimą. Tai neabejotinai įtakoja vaiko intonacinio žodyno, muzikinio skonio, muzikinių preferencijų formavimąsi. Duomenų išsklotinė pateikta segtuve „Ugdytinių ir jų tėvelių apklausos Tautinės šeimos tradicijos rezultatai“.

IŠVADOS

1. Remiantis pateikta literatūros analize, galima teigti, kad ikimokyklinio amžiaus vaikų muzikiniam ugdymui įvairiais laikais buvo skiriamas skirtingas dėmesys. Tačiau visada jis buvo suprantamas kaip vieningos, bendrosios kultūros puoselėjimo ar net visuminio, nedalomo pasaulio suvokimo dalis. Pasaulyje ir Lietuvoje buvo sukurtos įvairios pedagoginės, muzikinės sistemos, kurios sėkmingai taikomos ir Lietuvos ikimokyklinėse įstaigose.
2. Remiantis pateikta literatūra, galima teigti, kad vaiko socialinė aplinka labai svarbi jo vystymuisi ir tobulėjimui. Didžiulę reikšmę asmenybės vystymuisi turi kultūra, kuri kiekvienam amžiaus tarpsniui kelia vis kitus reikalavimus. Šeima visada išlieka svarbiausias branduolys.
3. Atlikus koreliacinę duomenų analizę, galima daryti išvadą, kad vaiko kasdieninė veikla bei artimiausia aplinka daro didžiulę įtaką jo požiūriui į aplinkinius, į muzikinę veiklą, savęs kaip muzikinės veiklos dalyvio suvokimą. Tyrimu fiksuotos tendencijos rodo, kad yra glaudus ryšys tarp tėvų požiūrio į vaiką, dėmesio jam rodymo ir vaiko muzikinės veiklos kokybės.
4. Apibendrinant tyrimo rezultatų duomenis vertėtų pabrėžti, kad šeimos narių įtaka muzikinei vaiko veiklai ir jo muzikiniams prioritetams daro neabejotiną įtaką. Tai lemia mėgstamiausių instrumentų pasirinkimą, aplinkos, kurioje vaikas geba dainuoti, dainų repertuaro bei televizijos transliuojamų muzikinių laidų pasirinkimą. Tai neabejotinai įtakoja vaiko intonacinio žodyno, muzikinio skonio, muzikinių preferencijų formavimąsi.

LITERATŪRA

1. Ankstyvojo ugdymo vadovas. Tėvams, globėjams, pedagogams. (2001). Sudarė O. Monkevičienė. Vilnius: Minklės leidyba.
2. Beresnevičienė D. (2003). Jauno suaugusiojo psichologija. Metodinis leidinys aukštosioms mokykloms. Vilnius: Presvika.
3. Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai. (2003). Priešmokyklinis, pradinis ir pagrindinis ugdymas. Vilnius.
4. Dodge D. T., Colker L. J., Heroman C. (2007). Ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas. Vilnius: Presvika.
5. Česnulienė D. (1993). Muzika ir žaidimai. Vilnius: Muzika.
6. Gailienė D., Bulotaitė L., Sturlienė N. (1996). Aš myliu kiekvieną vaiką. Apie vaikų psichologinio atsparumo ugdymą. Vilnius: Valstybinis leidybos centras.
7. Ginott H. G. (1999). Tarp tėvų ir vaiko. Nauji senų problemų sprendimai. Vilnius: Via recta.
8. Gumbytė – Mačiulskienė J. (2005). Meninio ugdymo įtaka asmenybės brandai. Marijampolė: Marijampolės leidykla – spaustuvė.
9. Gučas A. (1981). Vaiko psichologija. Kaunas: Šviesa.
10. Gučas A. (1994). Vaikų darželio pedagogika. Kaunas: Šviesa.
11. Hansen K. A., Kaufmann R. K., Saifer S. (1997). Ikimokyklinis amžius. Vilnius: Lietus.
12. Ikimokyklinio ugdymo gairės. Programa pedagogams ir tėvams. (1993). Vilnius: Leidybos centras.
13. Jacikevičius A. (1994). Siela, mokslas, gyvensena: psichologijos įvadas studijų pradžiai. Vilnius: Žodynas.
14. Katinienė A., Vaičienė A. (2001). Muzika vaikų darželyje. Šiauliai: Šiaurės Lietuva.
15. Katinienė A. (1998). Vaiko muzikinės kultūros ugdymas darželyje. Vilnius: Kronta.
16. Katinienė A. (1992). Muzikinės kultūros pradmenų ugdymas darželyje. Vilnius: Statistikos departamento RSC spaustuvė.
17. Katinienė A. (1983). Muzikinio auklėjimo ir lavinimo vaikų darželyje metodika. Kaunas: Šviesa.
18. Kievišas J., Gaučaitė R. (2000). Vaiko veikla meninio ugdymo procese. Šiauliai: ŠU leidykla.
19. Krakauskaitė V. (1992). Muzika mažiesiems. Kaunas: Šviesa.
20. Lietuvos TSR Aukštųjų mokyklų mokslo darbai. (1988). Psichologija.
21. Navaitis G. (1997). Psichologinė parama vaikui. Vilnius: Tyto alba.
22. Navickienė L. (2001). Emocinio imitavimo metodas muzikos pamokoje. Vilnius: Mokslo aidai.

23. Piličiauskas A. (2000). Ankstyvasis muzikinis ugdymas: dėmesys žmogaus sveikatai. Šiauliai: ŠU leidykla.
24. Rinkevičius Z. (2002). Muzikinis mąstymas ir jo ugdymas mokykloje. Klaipėda: Klaipėdos laikraščio redakcija.
25. Šečkuvienė H. (2004). Vaiko muzikinių gebėjimų ugdymas. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
26. Vaičienė A. (2000). Vaikų žaidimai su muzika. Straipsnių rinkinys. Muzikinio ugdymo aktualijos. Šiauliai: ŠU leidykla.
27. Vaikai ir liaudies kūryba: straipsnių rinkinys. (1989). Sudarė J. Kudirka. Vilnius: Lietuvos TSR mokslinis metodinis kultūros centras.
28. Velička E. (1995). Garsų ir tylos paslaptys. Kaunas: Šviesa.
29. Žukauskienė R. (2002). Raidos psichologija. Vilnius: Margi raštai.
30. Asmenybė. <http://www.straipsniai.lt/psichologija>. Žiūrėta 2007-12-07.
31. Žvilgsnis į istoriją ir dabartį. <http://www.bazilionai.lt>. Žiūrėta 2007-11-15
32. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. www.autoinfo.lt. Žiūrėta 2008-03-05.
33. Žymiausi pasaulio ir Lietuvos muzikos pedagogikos teoretikai ir praktikai. [http:// www.lmma.ku.lt](http://www.lmma.ku.lt). Žiūrėta 2008-04-17.